

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Факультет педагогіки і психології
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Кваліфікаційна робота
ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ В УЧНІВ
МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО
РОЗВИТКУ НА УРОКАХ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

Спеціальність 016 Спеціальна освіта (Інклюзивна освіта)

ОПП «Інклюзивна освіта»

Здобувача вищої освіти
освітнього ступеня «магістр»
групи зМІО-2_10
Турека Андрія Ярославовича.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
доктор педагогічних наук, професор
Слозанська Ганна Іванівна.

РЕЦЕНЗЕНТ:
директор КЗ ЛОР «Багатопрофільний
навчально-реабілітаційний
центр Святого Миколая»
Цимбалюк Наталія Павлівна.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ	8
1.1. Поняття, сутність та значення пізнавального інтересу у навчанні учнів молодшого шкільного віку	8
1.2. Психологічні особливості учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку	18
1.3. Основні чинники та умови формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку	28
Висновок до розділу 1.....	38
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ НА УРОКАХ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ.....	40
2.1. Педагогічні умови формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти.....	40
2.2. Способи, методи і прийоми формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти.....	55
2.3. Аналіз ефективності експериментальної методики формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти	71
Висновок до розділу 2.....	88
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	93
ДОДАТКИ.....	99

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство ставить перед системою освіти високі вимоги щодо формування всебічно розвиненої особистості, здатної до самостійного мислення, творчої діяльності та соціальної адаптації. У зв'язку з цим особлива увага приділяється розвитку пізнавальних процесів у дітей на ранніх етапах навчання, оскільки саме на початковій школі закладаються основи навчальної мотивації, інтересу до знань та прагнення до самостійного пізнання світу. Пізнавальний інтерес є одним із важливих чинників успішного навчання, оскільки він активізує увагу, сприяє засвоєнню навчального матеріалу та стимулює активну розумову діяльність учня в закладі освіти.

Особливо актуальним питання формування пізнавального інтересу стає у контексті роботи з учнями молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку. Вказана категорія дітей характеризується певними труднощами у засвоєнні навчальної інформації, порушеннями уваги, пам'яті та мислення, що зумовлює необхідність застосування спеціальних корекційних підходів та методик навчання. Психолого-педагогічна підтримка таких учнів потребує комплексного підходу, що передбачає врахування індивідуальних особливостей, рівня розвитку когнітивних функцій та емоційного стану дитини.

Проблема формування пізнавального інтересу у дітей із затримкою психічного розвитку є актуальною не лише для психології та педагогіки, а й для суспільства загалом. Успішне навчання та соціальна адаптація таких дітей впливають на їх подальшу життєву траєкторію, розвиток самостійності та здатності до інтеграції у колектив. Недооцінка значення пізнавального інтересу може призводити до зниження мотивації, труднощів у засвоєнні базових освітніх компетенцій та соціальної дезадаптації дитини. Формування пізнавального інтересу у таких дітей має не лише освітнє, а й соціальне значення. Активізація їхньої пізнавальної діяльності сприяє підвищенню рівня самостійності, розвитку впевненості у власних силах та формуванню позитивної навчальної самооцінки.

На сьогоднішній день у педагогічній науці та інклюзивній освіті активно обговорюються питання диференційованого навчання, застосування спеціальних

методик стимулювання пізнавальної активності та мотивації до навчання у дітей із затримкою психічного розвитку. Особливо важливою є робота на уроках навчання грамоти, адже саме формування базових навичок читання, письма та розвитку мовлення є фундаментом для подальшого навчання у школі. У дітей із затримкою психічного розвитку на цьому етапі навчання часто спостерігається зниження мотивації до навчальної діяльності, байдужість до освітнього процесу та недостатній розвиток пізнавальних інтересів.

Наукові дослідження останніх років (Н. Бастун, Г. Блеч, В. Войтко, Н. Гевадзяк, І. Гладченко, Т. Ілляшенко, Н. Компанець, О. Мартинчук, О. Нагорна, Л. Прохоренко, Т. Сак, О. Чеботарьова та ін.) підтверджують, що діти молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку потребують особливого підходу, який на уроках навчання грамоти охоплює поетапне ускладнення навчальних завдань, використання наочних матеріалів, а також інтерактивних ігор та дидактичних вправ, спрямованих на розвиток мислення, пам'яті та уваги. Використовується емоційне підкріплення успіхів дитини, створення позитивного навчального середовища та підтримка інтересу до навчання, що передбачає системне поєднання традиційних та інноваційних методів навчання, таких як інтерактивні технології, дидактичні ігри, наочні посібники, музично-ритмічні вправи та вправи на розвиток мовлення і мислення.

Таким чином, дослідження проблеми формування пізнавального інтересу на уроках навчання грамоти у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку є своєчасним, актуальним та суспільно значущим, оскільки результати таких досліджень можуть бути використані для розробки ефективних методичних рекомендацій, підвищення якості навчання, створення сприятливих умов для їх розвитку. Значущість проблеми для теорії і практики інклюзивного навчання, недостатність її методичної розробки та наявність передумов для її розв'язання зумовили вибір нами теми кваліфікаційної роботи: **«Формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти»**.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка методики формування пізнавального інтересу в учнів молодшого

шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти.

Завдання дослідження:

1. Визначити поняття та значення пізнавального інтересу у навчанні учнів молодшого шкільного віку у психолого-педагогічній і спеціальній літературі.

2. Показати психологічні особливості учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

3. Виявити основні чинники та умови формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

4. Обґрунтувати педагогічні умови формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти.

5. Охарактеризувати способи, методи і прийоми формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти.

6. Експериментально довести ефективність методики формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти.

Об'єкт дослідження – формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку як проблема інклюзивної освіти.

Предмет дослідження – особливості формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз, синтез, дедукція, індукція, класифікація, систематизація, узагальнення даних психолого-педагогічної та спеціальної літератури, що дало змогу визначити поняття, сутність та значення пізнавального інтересу у навчанні учнів, показати психологічні особливості учнів із затримкою психічного розвитку, виявити чинники та умови формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку, обґрунтувати педагогічні умови й запропонувати дієві способи, методи і прийоми формування пізнавального інтересу в молодших

школярів із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти; *емпіричні* – використано методи педагогічної діагностики (опитування дітей та анкетування вчителів і батьків) для з’ясування стану сформованості у школярів пізнавального інтересу на уроках навчання грамоти; експериментальні – організовано та проведено педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) з метою експериментальної перевірки ефективності методики формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти; *математико-статистичні* – для математичної обробки, кількісно-якісного аналізу й належної інтерпретації результатів експериментальної роботи.

Експериментальна база дослідження – Комунальний заклад Львівської обласної ради «Багатопрофільний навчально-реабілітаційний центр Святого Миколая». Педагогічним експериментом на різних етапах (констатувальному, формувальному і контрольному) було охоплено 10 учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Теоретичне значення дослідження полягає у комплексному науково-практичному обґрунтуванні методики формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти. Зокрема, визначено поняття та значення пізнавального інтересу у навчанні учнів молодшого шкільного віку у психолого-педагогічній і спеціальній літературі, показано психологічні особливості учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку, виявлено основні чинники та умови формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку, обґрунтовано педагогічні умови формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти, охарактеризовано способи, методи і прийоми формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти.

Практичне значення проведеної роботи визначено апробацією методики формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти та відповідного

діагностичного інструментарію, спрямованим на вивчення сформованості в молодших школярів із затримкою психічного розвитку пізнавального інтересу на уроках навчання грамоти. Підібрані і апробовані дієві методи, прийоми та засоби формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти можуть використовувати фахівці інклюзивної освіти. Також здобуті результати можуть використовувати викладачі закладів вищої освіти та студенти спеціальності 231 Спеціальна освіта для підготовки до занять зі спеціальних дисциплін.

Структура та обсяг дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків, а також списку використаних джерел (82 позиції) і 3 додатків. Загальний обсяг роботи складає 104 сторінки друкованого тексту, а основний зміст дослідження викладено на 92 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Поняття, сутність та значення пізнавального інтересу у навчанні учнів молодшого шкільного віку

Пізнавальний інтерес як внутрішнє прагнення дитини до відкриття нового розглядається як фундаментальна умова навчання, адже саме він забезпечує природну активність, зосередженість і готовність учнів до оволодіння знаннями. Розуміння сутності пізнавального інтересу дає змогу педагогові усвідомити, які психолого-педагогічні чинники активізують або гальмують зацікавленість у навчальному матеріалі, тоді як з'ясування його значення відкриває можливості для цілеспрямованого розвитку інтелектуальної ініціативи, творчої активності та стійкого бажання вчитися. Необхідність обґрунтування цього поняття зумовлена й тим, що в молодшому шкільному віці формуються механізми допитливості й навчальної мотивації, які визначають освітній поступ дитини.

Психолого-педагогічна література подає різні інтерпретації поняття «інтерес». Зокрема, Л. Яценко тлумачить його як вибірккову спрямованість особистості на певний вид діяльності [82]; С. Гончаренко підкреслює його роль як форми реалізації пізнавальної потреби та чинника розвитку свідомості [16]. Різні автори пропонують власні трактування сутності інтересу – і як вибіркової спрямованості уваги (О. Крапівіна [46]), і як вияву розумової активності людини (О. Кирик [34]), і як її емоційного збудження та чуттєвості (Л. Ніколенко [59]), і як синтезу емоційно-вольових та інтелектуальних процесів (С. Коваленко [39]), і як структури, що ґрунтується на потребах особистості (Т. Головань [15]), або як активно-пізнавального та емоційно-пізнавального ставлення особи до світу (І. Жолнович [28]) чи як її специфічного ставлення до об'єкта, зумовленого усвідомленням його значущості та емоційної привабливості (О. Савченко [68]).

Незважаючи на різні підходи, домінантною ознакою, яка об'єднує ці визначення, є вибіркковість і спрямованість уваги особистості на значущий для

неї об'єкт. У цьому контексті інтерес постає як емоційно-пізнавальне ставлення до предметів і явищ дійсності, у якому гармонійно поєднуються привабливі властивості об'єкта та його життєва значущість для суб'єкта. Як пише Я. Кодлюк, «допитливість як малодиференційована форма орієнтувальної активності особистості, поступово трансформується у стійкий пізнавальний інтерес, що забезпечує глибше проникнення в сутність знань» [41, с. 12].

Психологічна структура інтересу, за словами А. Процюк, є складною: він не «функціонує як окремий психічний процес, а визначає особливий спосіб зв'язку між потребами особистості та засобами їхнього задоволення. Інтерес має соціальну природу й формується під впливом умов життя та різних видів діяльності, серед яких для молодших школярів провідними є навчальна, ігрова та практична діяльність» [65, с. 23-24].

Пізнавальний інтерес, як окремий аспект загального феномена інтересу, посідає важливе місце у навчанні молодших школярів, оскільки саме він забезпечує внутрішню активність дитини у процесі засвоєння нового досвіду та змістовну спрямованість її пізнавальної діяльності. У науковій традиції це поняття тлумачать багатоаспектно: його розглядають і як якість діяльності [59], і як стійку властивість особистості [15], і як специфічне ставлення учня до змісту навчальної роботи [2], і як процес, що відображає інтелектуальні та емоційно-вольові зміни, які відбуваються в особистості під час пізнання [24].

У різних наукових підходах наявні розгорнуті визначення сутності пізнавального інтересу, що репрезентують його як інтегрований психологічний процес, складну інтегровану якість особистості, пов'язану з розвитком інтелекту, почуттів і волі, як прагнення дитини до відкриття нового та до самостійного пошуку зв'язків між явищами, як активне вибіркове ставлення до сутнісних ознак предметів і способів діяльності, а також як складну форму взаємодії особистості з навколишньою дійсністю, що виявляється в прагненні до глибокого осягнення її властивостей. Зокрема, вчений О. Киричук визначає пізнавальний інтерес як характеристику діяльності, що відображає її якісні та кількісні параметри [35]; В. Лозова акцентує на його значенні як особистісної властивості, що проявляється у здатності школяра наполегливо й усвідомлено

відстоювати власні судження [50]; В. Алексєєв трактує його як складний процес, який охоплює різноманітні пізнавальні й емоційно-вольові аспекти розвитку особи [1]. Така різноманітність наукових трактувань засвідчує багатовимірність досліджуваного феномена і дає змогу розглядати його як важливий механізм інтелектуального розвитку молодших школярів.

Конкретизуючи вказане поняття, педагог Б. Друзь пропонує визначити пізнавальний інтерес як активну спрямованість особистості на оволодіння новими знаннями, що супроводжується внутрішнім прагненням розуміти, аналізувати та осмислювати навколишній світ. Такий інтерес проявляється у здатності школяра ставити запитання, шукати відповіді та застосовувати набуті знання у практичних чи ігрових ситуаціях, підсилює самостійність мислення та сприяє формуванню критичного ставлення до інформації. Слід враховувати, що пізнавальний інтерес не обмежується лише навчальною діяльністю, а охоплює ширший спектр пізнавальних дій, що стимулюють розвиток особистості [24].

Пізнавальний інтерес Л. Яценко розглядає як емоційно забарвлене прагнення особистості розкрити суть явищ і подій навколишнього світу, що спонукає до активної діяльності. Він формується через взаємодію розумових, емоційних і вольових компонентів, які забезпечують цілеспрямоване засвоєння знань і навичок. Цей вид інтересу виявляється у здатності учня до самостійного пошуку інформації, аналізу нових фактів та експериментальної діяльності. Пізнавальний інтерес підтримує внутрішню мотивацію до навчання і стимулює розвиток когнітивних здібностей, а також є складовою особистісного зростання, сприяючи формуванню інтелектуальної і емоційної самостійності [82].

О. Остапенко у процесі трактування пізнавального інтересу розглядає його як стабільну установку, що проявляється у вибірковій спрямованості на пізнавальні об'єкти та явища. Пізнавальний інтерес стимулює ініціативність учня, допомагає долати труднощі і зберігати наполегливість у досягненні результату. Він визначає пріоритетність навчальної діяльності, впливає на концентрацію уваги та глибину опанування знань, а також інтегрує мотиваційні, емоційні та когнітивні процеси, що формують активну позицію школяра у

навчанні. Завдяки пізнавальному інтересу дитина здатна перетворювати навчальні завдання на предмет особистісного пізнання та розвитку [63].

Пізнавальний інтерес Г. Коберник визначає як внутрішнє прагнення особи до самостійного здобуття знань, яке супроводжується задоволенням від процесу пізнання і результатів діяльності та проявляється у бажанні досліджувати, експериментувати та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між явищами. Пізнавальний інтерес сприяє активному включенню в освітній процес, розвитку логічного мислення та емоційної чутливості, постає необхідним чинником формування самостійності, відповідальності та здатності до саморозвитку. У контексті навчання школярів пізнавальний інтерес виступає як важливий механізм мотивації, що забезпечує ефективність освітньої діяльності [38].

Дослідниця Т. Головань розглядає пізнавальний інтерес як інтегрований психологічний процес, що проявляється через активне прагнення дитини проникнути в суть явищ, самостійно шукати способи розв'язання різних ситуацій і проблем, а також здобувати знання про навколишню дійсність. На її думку, пізнавальний інтерес постає не лише як ситуативна реакція на нову інформацію, а як системне психічне явище, що організовує діяльність дитини, формує внутрішню мотивацію та спрямовує її на пізнання світу [8].

Доцільним є трактування пізнавального інтересу Н. Зайцевою як складної інтегрованої якості особистості, що відображає найважливіші сторони її внутрішнього розвитку: інтелект, волю, почуття. Така якість має чіткі ознаки, які дають змогу оцінювати її рівень та керувати процесом розвитку, оскільки вона визначає здатність дитини активно взаємодіяти з навчальним матеріалом, брати ініціативу в пізнавальній діяльності та свідомо застосовувати набуті знання [29].

Згідно з Г. Древаль, пізнавальний інтерес проявляється у прагненні дитини відкривати нове, з'ясувати незрозуміле, досліджувати якості та властивості предметів і явищ, а також встановлювати між ними зв'язки та відношення. Він виявляє допитливість, яка перетворюється на стійке бажання поглиблено пізнавати навколишній світ і розширювати знання [37].

О. Савченко наголошує, що пізнавальний інтерес виявляється через активне вибіркове ставлення учня до вивчення сутнісних ознак і властивостей

об'єктів, явищ та способів діяльності. Це означає, що дитина не просто сприймає інформацію пасивно, а цілеспрямовано зосереджується на тих аспектах навчального матеріалу, які мають для неї значення, що стимулює глибше усвідомлення і закріплення знань [68].

М. Фіцула підкреслює, що пізнавальний інтерес – це складне відношення особистості до предметів і явищ навколишньої дійсності, у якому проявляється прагнення до всебічного пізнання їх істотних властивостей. Він об'єднує емоційний, когнітивний, вольовий компоненти, формуючи ставлення дитини до навчання і спрямовуючи її на активне освоєння нових знань [80].

Узагальнення різних наукових підходів дає змогу виокремити три провідні аспекти розуміння пізнавального інтересу. По-перше, як засіб навчання він виступає дієвим інструментом учителя, оскільки забезпечує активізацію уваги дітей, створює позитивний емоційний фон роботи й сприяє глибшому засвоєнню матеріалу. По-друге, як мотив навчальної діяльності пізнавальний інтерес має перевагу над зовнішніми спонуканнями – обов'язком, престижем чи орієнтацією на оцінку – оскільки забезпечує внутрішньо вмотивовану активність учня і меншу залежність від ситуаційних факторів. По-третє, як стійка особистісна якість він виявляється у прагненні школяра долати труднощі та послідовно реалізовувати власні пізнавальні цілі, незважаючи на зовнішні обставини.

Пізнавальний інтерес у молодших школярів розглядається педагогами і психологами як фундаментальна умова результативного навчання, адже саме він надає діяльності внутрішнього смислу та визначає ступінь активності учня. Так, О. Савченко наголошує, що цей феномен виступає «найбільш дієвим компонентом мотиваційної сфери, оскільки виникає у ситуації пошуку нового знання, напруження інтелектуальних зусиль і можливості діяти самостійно; натомість надмірна регламентація й пропонування лише готових цілей послаблюють активність і пригнічують інтерес» [68, с. 139].

Зосереджуючи увагу на співвідношенні понять «пізнавальний інтерес» і «пізнавальна активність», А. Процюк підкреслює, що їх не можна ототожнювати. Пізнавальний інтерес є внутрішнім спонуканням, а активність – зовнішнім виявом цього інтересу. Як слушно зазначають автори, інтерес не завжди

безпосередньо породжується змістом навчального матеріалу, проте активізація діяльності учнів необхідна й у випадку, коли матеріал сам по собі для них ще не є привабливим. Саме тому педагог має керувати не тільки інтересом як психічним станом, а й процесами активного включення дитини у пізнання [65].

У науковій педагогічній думці, представленій працями А. Дьоміна та інших дослідників, пізнавальний інтерес постає як готовність учня не лише сприймати інформацію, а й ініціювати пошук знань, виявляти самостійність мислення, наполегливість і цілеспрямованість у розв'язанні пізнавальних завдань. Активізація пізнавальної діяльності в педагогічному процесі традиційно пов'язується з умінням учителя стимулювати розвиток інтересу, створюючи умови, за яких пізнання набуває для дитини особистісної значущості [26].

Дослідники (С. Водолазка [9], О. Киричук [35] та ін.) підкреслюють, що пізнавальний інтерес не є сукупністю окремих психічних компонентів, а виступає інтегративним утворенням, де емоційні реакції, розумові операції та вольові зусилля формують єдину структуру, яка забезпечує пізнавальну активність дитини. Власне розумові процеси становлять його смислове ядро.

Для кращого розкриття сутності цього феномену застосовуються різні класифікації пізнавального інтересу. Зокрема, за критерієм стійкості такий інтерес може бути ситуативним (короткочасним), стійким або таким, що стає особистісним ставленням, коли пізнавальна активність виходить за межі уроку і впливає на життєві орієнтири дитини [35]. За спрямованістю інтерес поділяється на безпосередній – орієнтований на процес пізнання, та опосередкований – орієнтований на результат діяльності або майбутні досягнення суб'єкта [50]. За рівнем активності інтерес може бути пасивним, коли учень лише споглядає об'єкт, і активним – коли він прагне опанувати предмет, проявляючи ініціативу [63]. За обсягом виділяють широкі пізнавальні інтереси, пов'язані з різними навчальними дисциплінами, та вузькі – спрямовані на окремі галузі знань [2].

За словами О. Нікітіної, розвиток пізнавального інтересу в молодшому шкільному віці має поетапний характер. На першому рівні – етапі зацікавленості – інтерес є нестійким і залежним від зовнішніх стимулів. Другий рівень – допитливість – проявляється у прагненні розширити знання та розв'язувати

окремі пізнавальні завдання самостійно. На рівні заглибленості інтерес стає стійким і набуває особистісного значення, охоплюючи ширший спектр знань і спонукаючи учня знаходити причинні зв'язки, закономірності й теоретичні аспекти. Найвищий рівень – спрямованість – характеризується прагненням до системного засвоєння знань і їх застосування у практичній діяльності. Сукупно такі ознаки дають змогу розглядати пізнавальний інтерес як важливий чинник ефективного навчання молодших школярів, що визначає їх інтелектуальне зростання, емоційне ставлення до знань і готовність до освітньої діяльності [43].

Значення пізнавального інтересу для успішного навчання молодших школярів засвідчують дослідження Н. Бібік [3], О. Савченко [68], які показують, що сформованість інтересів слугує критерієм готовності дитини молодшого шкільного віку до систематичного навчання. Опанування власних пізнавальних потреб, уміння самостійно спрямовувати діяльність і долати труднощі є важливими умовами становлення суб'єктності та здатності до саморозвитку.

Процесуальні особливості цього феномену докладно описав М. Фіцула, підкреслюючи, що інтерес зароджується в умовах проблемної ситуації та «відкриття нового». Він наголошував, що пізнавальний інтерес не стільки результат, скільки динамічний процес, який розгортається в логіці: проблемна ситуація – пошук – розуміння – нова проблемність. Саме розуміння, на думку дослідника, може як завершувати, так і відкривати новий цикл інтересу [85]. Цю тезу підтримує Л. Ніколенко, підкреслюючи, що «момент розуміння здатен викликати емоційне піднесення та спалах активності, який, у свою чергу, сприяє подальшому посиленню інтересу» [59, с. 3]. Практика навчання підтверджує: дитина, яка зрозуміла матеріал, прагне діяти, відчуває задоволення від власного успіху і демонструє вищий рівень включення у навчання.

Аналіз різних підходів дає змогу розглядати пізнавальний інтерес як багатоаспектне явище. По-перше, його інтерпретують як характеристику діяльності, що відображає якісний рівень включеності учня в освітній процес. По-друге, пізнавальний інтерес розуміють як властивість особистості, що проявляється у вольових якостях – наполегливості, здатності відстоювати власні думки, долати труднощі у пошуку знань. По-третє, дослідники акцентують на

його процесуальному характері, що вказує на динамічну природу інтересу, який розгортається у різних емоційних, когнітивних і вольових проявах. Таким чином, пізнавальний інтерес постає не лише умовою ефективного навчання, а й одним із важливих чинників розвитку особистості молодшого школяра.

Узагальнюючи, пізнавальний інтерес визначимо як усвідомлену, емоційно забарвлену й вибірково спрямовану активність особистості, яка проявляється у прагненні досліджувати, пізнавати нове, розуміти сутність предметів, явищ і процесів, і яка стимулює самостійність мислення, активну участь у навчанні та розвиток інтелектуальних, емоційних і вольових якостей учня. Пізнавальний інтерес виступає одночасно як мотив навчальної діяльності, внутрішній стимул до пізнання та стійка особистісна риса, що визначає здатність здобувача освіти до саморозвитку і самостійного здобуття знань.

Також зазначимо, що пізнавальний інтерес у навчанні молодших школярів є одним із важливих чинників формування активної пізнавальної діяльності, спрямованої на оволодіння знаннями та розвиток особистості. Він визначає емоційно-ціннісне ставлення дитини до навчання, спонукає до самостійного мислення та формує внутрішню мотивацію до пізнання. Активність учня у навчальному процесі безпосередньо пов'язана з рівнем розвитку пізнавального інтересу, оскільки саме він стимулює бажання досліджувати, розуміти та аналізувати матеріал. У молодшому шкільному віці цей інтерес виступає як «фундаментальна умова засвоєння базових знань, умінь і навичок, що формують основу для подальшого навчання та особистісного розвитку» [69, с. 147].

Пізнавальний інтерес, крім того, визначає характер і глибину залучення дитини до навчальної діяльності. Він сприяє концентрації уваги на навчальному матеріалі та забезпечує активне засвоєння інформації, що подається вчителем. За умови наявності стійкого інтересу учень проявляє допитливість, прагне шукати додаткові джерела знань, ставить запитання і самостійно знаходить відповіді на них. Це, у свою чергу, підвищує якість освітнього процесу, оскільки знання засвоюються глибше і довше зберігаються у пам'яті дитини. Пізнавальний інтерес формує основу для розвитку когнітивних здібностей, логічного мислення

та критичного сприйняття інформації, що є особливо важливим у початковій школі, коли закладаються основи академічної компетентності [82].

Значення пізнавального інтересу також проявляється і в розвитку вольових та емоційних якостей учня. За наявності такого інтересу в дитини формується наполегливість, цілеспрямованість, здатність долати труднощі та самостійно досягати результатів. Емоційне підкріплення успіхів у навчанні підвищує мотивацію до подальшого пізнання і формує позитивне ставлення до шкільної діяльності. У процесі навчання учень переживає емоційні стани задоволення від власних досягнень, що стимулює його активність і бажання продовжувати навчання. Таке поєднання емоційного, вольового та когнітивного компонентів робить пізнавальний інтерес комплексною психолого-педагогічною категорією, яка забезпечує цілісність розвитку особистості [3].

Важливо, що пізнавальний інтерес сприяє формуванню самостійності та відповідальності учнів. Діти, зацікавлені у своєму навчанні, частіше проявляють ініціативу у виконанні завдань, шукають способи самостійного розв'язання проблем і здатні критично оцінювати результати своєї діяльності. Це створює основу для формування навичок самоосвіти та саморозвитку, що є важливими для подальшої навчальної та життєвої діяльності. Самостійна активність учня молодшого шкільного віку, викликана пізнавальним інтересом, стимулює процеси внутрішньої мотивації, що робить навчання не тільки засвоєнням інформації, а й активним процесом створення чи здобуття знань [65].

Пізнавальний інтерес істотно впливає на рівень ефективності навчальної діяльності, оскільки активізує роботу уваги, пам'яті, мислення та уяви. Він визначає вибірковість пізнавальної активності учня, спрямованість на найбільш значущі і цікаві для нього аспекти навчального матеріалу. Завдяки цьому діти здатні концентруватися на завданнях, вирішувати їх осмислено, а не поверхово, що підвищує якість засвоєння знань. Пізнавальний інтерес також стимулює розвиток критичного мислення та вміння застосовувати знання у нових ситуаціях, формуючи основу для адаптації до різних навчальних завдань [80].

Важливим аспектом пізнавального інтересу є його роль у розвитку комунікативних умінь і соціальних навичок учнів. Так, під час колективної

навчальної діяльності зацікавлені діти частіше взаємодіють із однокласниками, обмінюються ідеями, спільно розв'язують навчальні проблеми, що сприяє формуванню соціально прийнятних моделей поведінки, розвитку вміння співпрацювати та взаємодіяти у групі. Пізнавальний інтерес також стимулює розвиток мовлення молодших школярів, впливає на здатність їх чітко висловлювати думки та аргументувати власну позицію, що є важливим для інтеграції знань та навичок в освітній процес [2].

Значення пізнавального інтересу полягає також у формуванні позитивної мотивації до навчання. Учні, зацікавлені у пізнанні, демонструють високий рівень внутрішньої мотивації, що не залежить від зовнішніх стимулів, оцінок чи контролю з боку вчителя. Вони частіше проявляють стійкість у навчанні, не відчують втрати мотивації під час складних завдань і здатні активно долати труднощі. Це забезпечує високий рівень навчальних досягнень та розвиток самостійності у навчанні, що є важливим критерієм готовності до подальшого шкільного та життєвого розвитку. Пізнавальний інтерес спонукає дітей не лише засвоювати факти, а й аналізувати, порівнювати, робити висновки та застосовувати знання на практиці. Такі уміння є базою для формування важливих компетентностей, необхідних у сучасній освіті, зокрема критичного мислення, інформаційної грамотності та здатності до самоосвітньої діяльності [24].

Особливе значення пізнавального інтересу проявляється у навчанні молодших школярів із затримкою психічного розвитку. Для таких дітей інтерес виступає як важливий мотив до включення у навчальну діяльність, стимулює розвиток уваги, пам'яті та логічного мислення. Він допомагає долати труднощі в засвоєнні навчального матеріалу, сприяє підвищенню самостійності та формує позитивне ставлення до навчання. Пізнавальний інтерес у цих учнів забезпечує більш ефективно опанування базових навчальних навичок, що є необхідною умовою для подальшого розвитку особистості та соціальної адаптації [17].

Отже, аналіз різних наукових підходів дає змогу визначити пізнавальний інтерес як багатовимірне явище, що поєднує психологічний процес, властивість особистості та стійку мотивацію до пізнання, відображає допитливість, активність і свідоме прагнення дитини до глибокого та осмисленого засвоєння

знань. Він виступає важливим чинником організації навчальної діяльності, формує внутрішню мотивацію, активізує пізнавальну активність і забезпечує всебічний розвиток молодшого школяра.

1.2. Психологічні особливості учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку

Психічний розвиток дитини розглядається як складний і багатогранний процес, у якому формуються основи пізнавальної діяльності, емоційної сфери та соціальної взаємодії, що визначають її подальше становлення. Тому надзвичайно важливою постає потреба в обґрунтуванні психологічних особливостей учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку, адже ця категорія дітей має специфічні риси сприймання, мислення, уваги, пам'яті та емоційно-вольової регуляції, які безпосередньо впливають на їхнє навчання та адаптацію в шкільному довіллі. Усвідомлення сутності цих особливостей дає можливість педагогам і психологам вибудувати цілеспрямовану корекційно-розвивальну роботу, добирати адекватні методи навчання й підтримки, створювати умови для поступового подолання труднощів і розвитку сильних сторін дитини.

Зазначимо, що затримка психічного розвитку (ЗПР) – це комплексне порушення, яке проявляється у сповільненому формуванні психічних процесів та особистісних якостей дитини, що значною мірою впливає на її навчання та соціальну адаптацію. Для учнів молодшого шкільного віку це особливо важливо, оскільки період початкової освіти є критичним для розвитку когнітивних, мовленнєвих, емоційних і соціальних навичок. Діти із ЗПР відзначаються уповільненим темпом засвоєння навчального матеріалу, труднощами у формуванні абстрактного мислення, узагальнень і логічних висновків, що ускладнює процес навчання навіть базових предметів [10].

Однією з характерних рис дітей із затримкою психічного розвитку є порушення пізнавальної сфери, що включає знижену концентрацію уваги, труднощі у запам'ятовуванні інформації та обмежену здатність до планування власної діяльності. Такі діти часто потребують більш тривалого часу для

виконання завдань і додаткових повторень, що відрізняє їх від ровесників із нормальним розвитком. Обмежені можливості до самостійного аналізу інформації та переходу від конкретного до абстрактного мислення впливають на успішність у навчанні та розвиток когнітивних навичок [31].

Крім когнітивних труднощів, діти молодшого шкільного віку з ЗПР мають особливості в емоційній та соціальній сферах. Вони часто демонструють емоційну нестабільність, підвищену тривожність, труднощі з регуляцією поведінки та імпульсивні реакції на різні ситуації. Такі особливості ускладнюють взаємодію з однолітками та дорослими, що може призводити до соціальної ізоляції та конфліктів у колективі. Затримка психічного розвитку також впливає на формування мовленнєвих навичок у дітей із ЗПР: словниковий запас може бути обмеженим, а граматична структура мови недостатньо розвиненою, що ускладнює вербальну комунікацію та розуміння інструкцій [21].

Не менш важливою, стверджує В. Синьов, є проблема фізичної координації та моторного розвитку дітей із ЗПР, яка може ускладнювати виконання навчальних і практичних завдань. Недостатньо розвинені дрібна та велика моторика впливають на письмову діяльність, малювання, маніпулювання предметами та участь у рухливих іграх, що, у свою чергу, відбивається на успішності навчання та соціальній інтеграції учнів [44].

Вивчення психологічних особливостей учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку є надзвичайно важливим і для організації ефективного освітнього процесу, оскільки розуміння цих особливостей дає змогу адаптувати освітні методики та стратегії під потреби конкретної дитини. Учні із ЗПР мають специфічні потреби у розвитку когнітивних, мовленнєвих, емоційних та соціальних навичок, що визначає необхідність індивідуального підходу до навчання. Врахування психологічних особливостей таких школярів дає змогу створювати умови, які сприяють засвоєнню навчального матеріалу, підтримують пізнавальну активність та стимулюють самостійність у навчанні.

Однією з особливостей дітей із ЗПР є сповільнений темп засвоєння нової інформації, що проявляється у труднощах з розумінням, запам'ятовуванням та застосуванням навчальних знань. Вони потребують більше часу для оволодіння

базовими концепціями та виконання завдань, що часто зумовлює необхідність поділу навчального матеріалу на менші блоки і багаторазового повторення важливих понять. Це сповільнення може також впливати на розвиток логічного мислення, ускладнювати процес порівняння, узагальнення та синтезу інформації, що є критично важливим для ефективного навчання в початковій школі [54].

Крім того, для учнів із ЗПР характерна затримка мовного розвитку, яка проявляється у обмеженому словниковому запасі, труднощах із побудовою граматично правильних речень, а також у низькій здатності до розуміння й використання складних мовних конструкцій. Ці особливості впливають на здатність дітей висловлювати власні думки, ставити запитання та адекватно реагувати на пояснення вчителя, що ускладнює комунікацію з однолітками та педагогами та може створювати додаткові емоційні труднощі [67].

Ще однією психологічною рисою дітей молодшого шкільного віку з ЗПР є низький рівень пізнавальної активності. Такі діти частіше демонструють пасивне ставлення до навчальних завдань, виявляють труднощі з концентрацією уваги, плануванням діяльності та самоконтролем під час виконання складніших завдань. Разом із цим, у дітей молодшого шкільного віку з ЗПР спостерігається підвищена чутливість до емоційного стану та оцінки з боку вчителя, що може як стимулювати, так і стримувати навчальну активність залежно від навчального середовища та підтримки педагога [42].

Емоційна нестабільність також є поширеною особливістю учнів із ЗПР, проявляючись в труднощах із регуляцією власних емоцій, проблемах із вираженням почуттів, а іноді й у спалахах фрустрації чи дратівливості під час навчальної діяльності. Ці емоційні характеристики безпосередньо впливають на здатність дитини брати участь у колективних заняттях, формувати стійкі навчальні звички та ефективно взаємодіяти з іншими учнями [10].

Мислення учнів із ЗПР характеризується обмеженою здатністю до узагальнення та аналізу, а також труднощами у встановленні причинно-наслідкових зв'язків. У навчальному процесі це проявляється у потребі частіших пояснень, наочних прикладів та послідовного, структурованого подання матеріалу. Одночасно ці учні зазвичай демонструють бажання навчатися через

практичні дії та наочні експерименти, що вимагає від педагогів адаптації методів навчання та використання інтерактивних і діяльнісних підходів [45].

Однією з характерних психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку з ЗПР є порушення концентрації уваги, що безпосередньо впливає на їхню здатність до навчання. Такі діти часто виявляють труднощі у зосередженні на пізнавальних завданнях, легко відволікаються на зовнішні подразники та можуть не завершувати початі справи, що ускладнює процес засвоєння навчального матеріалу. Нестійкість уваги ускладнює планування етапів виконання завдань, встановлення пріоритетів у діяльності, а також формування навичок самоконтролю та організації власної роботи, що є критично важливим для успішного засвоєння навчальної програми. Крім того, труднощі із концентрацією уваги можуть провокувати тривожність, фрустрацію та зниження самооцінки школярів, що потребує особливої уваги педагога [57].

Іншою значущою особливістю дітей молодшого шкільного віку з ЗПР є порушення моторної координації, що проявляється у складнощах виконання дрібних і великих рухів, маніпуляцій із навчальним приладдям або під час практичних завдань. Діти із ЗПР можуть мати проблеми з виконанням простих навчальних дій, наприклад, письмових вправ, розфарбовування, використання канцелярського приладдя, що обмежує здатність до самостійного виконання завдань. Недостатній рівень розвитку моторики може впливати не лише на фізичну активність школярів, а й на їхню участь у навчально-практичних заняттях, що опосередковано впливає на їхню успішність і самооцінку [67].

Емоційна нестабільність також є характерною рисою учнів молодшого шкільного віку з ЗПР. Вони часто демонструють підвищену емоційну чутливість, що проявляється у надмірних реакціях на навіть незначні події в навчальному середовищі. Перепади настрою у таких дітей можуть бути різкими, що ускладнює взаємодію з ними під час уроків та групових занять. Вони схильні до тривоги, агресії або емоційного відчаю у відповідь на складні навчальні завдання, що пов'язано з обмеженими можливостями саморегуляції. Порушення емоційної саморегуляції може призводити до імпульсивних вчинків, які

знижують передбачуваність поведінки школярів, ускладнюють соціальну взаємодію та впливають на формування навчальних навичок [79].

Соціальна адаптація у дітей молодшого шкільного віку із ЗПР також часто ускладнена. Вони можуть відчувати труднощі у встановленні контактів з однолітками та дорослими, проявляти замкнутість, уникати ініціативи під час колективних завдань або демонструвати невідповідні реакції на соціальні стимули. Діти можуть не розуміти правила взаємодії, такі як чергування під час спільних ігор, дотримання норм поведінки в групі або врахування бажань інших учнів, що призводить до соціальної ізоляції та конфліктів. Внаслідок цього вони часто мають обмежене коло друзів та потребують додаткової педагогічної підтримки для розвитку навичок комунікації та взаємодії [76].

Однією з важливих психологічних рис учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку є обмежена здатність до узагальнення та абстрактного мислення. Такі діти часто стикаються з труднощами при переході від конкретних уявлень до більш загальних або абстрактних понять. Наприклад, вони можуть мати проблеми з об'єднанням подібних об'єктів у категорії або формуванням загальних висновків на основі окремих фактів. Це обмежує їх здатність логічно аналізувати інформацію, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та застосовувати знання у нових ситуаціях. Як наслідок, виконання складних навчальних завдань, прийняття рішень і адаптація до змінних навчальних умов часто ускладнені, а уявлення дітей залишаються конкретними та локальними, що обмежує розвиток аналітичного та критичного мислення [10].

Для учнів молодшого шкільного віку з ЗПР переважно характерна знижена адаптаційна здатність до нових навчальних умов та змін у навколишньому середовищі. Впровадження нових видів завдань, зміни розкладу уроків, знайомство з новими викладачами або однокласниками можуть викликати у дітей підвищену тривожність, страх або навіть агресивні реакції. Через обмежену гнучкість у поведінці та мисленні учні із ЗПР часто потребують додаткового часу та підтримки для розуміння причин і логіки нових вимог. Внаслідок цього раптові зміни можуть провокувати стресові реакції, такі як опір, емоційні зриви

або імпульсивна поведінка, що негативно впливає на соціальну взаємодію та успішність у навчанні дітей молодшого шкільного віку з ЗПР [31].

Характерною особливістю учнів із ЗПР, що прямо впливає на їхню самостійність і здатність до організації власної діяльності в освітньому процесі, є недостатній рівень сформованості навичок самообслуговування. Часто такі діти мають труднощі з одяганням, харчуванням або виконанням елементарних гігієнічних дій без допомоги дорослих. Це не лише обмежує їхню незалежність, а й може стати джерелом фрустрації, зниження самооцінки та соціальної тривожності. Відсутність сформованих побутових навичок може також ускладнювати участь у колективних заняттях та інтеграцію в шкільне середовище, оскільки діти можуть соромитися своєї залежності або відчувати невпевненість у спілкуванні з однолітками та вчителями [54].

Л. Вавіна пропонує враховувати, що особливості розвитку таких дітей безпосередньо впливають на вибір методів і форм навчання, підбір навчальних завдань та організацію уроків. Учні із ЗПР часто стикаються з труднощами у пізнавальній діяльності, зокрема у сфері уваги, пам'яті та сприймання нового матеріалу. Тому навчальні завдання для них слід підбирати з урахуванням індивідуальних можливостей кожного учня та поступово ускладнювати їх, відповідно до рівня освоєння попередніх знань і навичок [67].

Однією з найпоширеніших проблем є порушення мовлення. Багато учнів із ЗПР мають обмежений словниковий запас, труднощі у побудові граматично правильних речень або розумінні складних мовних конструкцій. Для успішного навчання важливо застосовувати методи, що стимулюють мовленнєвий розвиток у шкільному середовищі, наприклад, роботу з картками, сюжетні вправи, вправи на розширення словникового запасу та інтерактивні завдання, які передбачають усне і письмове висловлювання. Навчальна гра, яка включає мовні елементи, може ефективно допомагати учням засвоювати нові слова, формулювати висловлювання та застосовувати їх у практичних навчальних ситуаціях [79].

До труднощів, які впливають на ефективність навчання дітей молодшого шкільного віку з ЗПРЗ, відносять і труднощі з концентрацією уваги. Учні із ЗПР зазвичай не здатні тривалий час фокусуватися на навчальних завданнях, швидко

відволікаються і пропускають важливі моменти уроку. Для підтримки їхньої уваги корисно використовувати короткі завдання, чіткі інструкції, візуальні або аудіальні сигнали, а також поступове збільшення складності й тривалості завдань. Такі прийоми сприяють не лише засвоєнню матеріалу, а й розвитку здатності учнів зосереджуватися на навчанні [67].

Низька пізнавальна активність є ще однією характерною рисою учнів із ЗПР. Вони можуть повільніше засвоювати новий матеріал і потребувати додаткового часу для його осмислення та закріплення. Ігрові та практичні методики навчання стимулюють зацікавленість, сприяють розвитку когнітивних навичок і формують базу для подальшого навчання. У таких ситуаціях учні отримують можливість експериментувати, спостерігати причинно-наслідкові зв'язки та взаємодіяти з однокласниками і предметним середовищем, що допомагає їм краще засвоювати знання та практичні навички [51].

Емоційна нестабільність також істотно впливає на освітній процес. Учні із ЗПР часто мають труднощі у регуляції емоцій, що проявляється у різких перепадах настрою, фрустрації або агресивних реакціях на труднощі у навчанні. Під час уроків це може призводити до відволікання, небажання виконувати завдання або конфліктів із однокласниками. Тому важливо створювати у навчальному середовищі атмосферу підтримки та спокою, де учні можуть виражати свої емоції через обговорення, творчі завдання, малювання, музику або рухову активність. Такі форми навчальної діяльності «допомагають учням знизити емоційне напруження, навчитися самоконтролю та ефективніше засвоювати навчальний матеріал» [64, с. 82].

Учні молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку часто мають труднощі з розумінням соціальних норм і правил, що безпосередньо впливає на взаємодію з однокласниками. Такі діти не завжди правильно інтерпретують наміри та дії інших дітей, що може призводити до непорозумінь, конфліктів та ускладнень у комунікації. Наприклад, дитина з ЗПР може не усвідомлювати, чому її однокласники уникають гри з нею, або не розуміти причин відчуження через свою поведінку, що поглиблює почуття ізоляції та нерозуміння. Обмежена здатність до узагальнення і абстрактного мислення

ускладнює сприйняття складних соціальних ситуацій, у яких потрібно «читати» соціальні сигнали, розпізнавати емоції та мотиви інших дітей, що проявляється у труднощах участі у колективних іграх, діяльності за правилами або спільних навчальних завданнях, де інші ровесники швидко орієнтуються в черговості, взаємодії та організації спільної роботи, тоді як діти із ЗПР можуть порушувати правила, діяти імпульсивно та невчасно реагувати на вимоги групи. Така поведінка часто стає причиною відчуження з боку однолітків [67].

Комунікативні здібності дітей молодшого шкільного віку з ЗПР також зазнають обмежень. Зокрема, словниковий запас дітей із ЗПР зазвичай є недостатньо розвиненим, що ускладнює точне висловлення думок та почуттів. Діти можуть використовувати спрощені або неточні вислови, через що їхні наміри і повідомлення часто неправильно інтерпретуються іншими учнями. Наслідком цього стає соціальна ізоляція, адже дитина не може ефективно налагоджувати контакт, висловлювати побажання чи пояснювати свої дії, що знижує рівень включення в колективну діяльність [10].

На ефективність навчання та соціальну взаємодію впливають особливості емоційної саморегуляції у дітей із ЗПР. Часті перепади настрою, підвищена тривожність у нових навчальних ситуаціях, імпульсивні реакції та емоційні зриви роблять їх поведінку непередбачуваною і важкою для сприйняття іншими дітьми. Вказане створює додаткові бар'єри у спільній діяльності та ускладнює соціальну адаптацію, оскільки ровесники можуть відчувати страх або невпевненість під час взаємодії з дитиною із ЗПР [54].

Психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку з ЗПР охоплюють також низький рівень розвитку моторики та порушення візуального сприймання, що проявляється у труднощах виконання фізичних завдань та ігор, які вимагають координації рухів і взаємодії з іншими. Наприклад, дитина може не справлятися з руховими вправами, не вміти правильно користуватися предметами під час навчальних або ігрових завдань, що негативно впливає на її включення у колективну діяльність. Внаслідок цього учні із ЗПР можуть бути менш активними у фізичних іграх, що призводить до розчарування або відчуження з боку однокласників [10].

Однією з характерних рис дітей молодшого шкільного віку з ЗПР є труднощі з виконанням навчальних завдань, що потребують абстрактного мислення та запам'ятовування правил. Наприклад, учні можуть мати проблеми з розумінням послідовності дій у вправі або інтерпретацією складних завдань, що пов'язано із порушеннями короткочасної пам'яті та обмеженою здатністю до узагальнень. Це ускладнює засвоєння нового матеріалу та планування власних дій під час навчання. Такі діти часто не можуть дотримуватися черги під час групових завдань, співпрацювати з однокласниками або ділитися матеріалами та навчальними ресурсами. Імпульсивність у поведінці може призводити до порушення правил, конфліктів і труднощів у спільному навчанні. Наприклад, учень може захопити чужий зошит або не дочекатися своєї черги для виконання завдання, що негативно сприймається однокласниками та ускладнює інтеграцію дітей молодшого шкільного віку з ЗПР в навчальний колектив [21].

Учні з ЗПР часто мають труднощі в плануванні та організації навчальної діяльності. Вони можуть не усвідомлювати, як правильно розподіляти час для виконання завдань, вибирати порядок дій або визначати пріоритети при виконанні вправ. Обмежена здатність до тривалої концентрації уваги призводить до того, що дитина часто змінює діяльність, втрачає інтерес або порушує встановлені правила під час роботи в групі. Це створює додаткові бар'єри для ефективного навчання та взаємодії з іншими учнями.

Моторні навички дітей із ЗПР також відрізняються певними обмеженнями. Порушення дрібної та великої моторики ускладнює виконання завдань, які потребують точних рухів або координації, наприклад, роботу з канцелярським приладдям, конструювання або участь у фізичних вправах на уроці. Недостатній рівень моторики може негативно впливати на успішність виконання практичних завдань і знижувати впевненість у власних здібностях [67].

Емоційна саморегуляція є ще однією важливою характеристикою школярів із ЗПР. Діти часто демонструють низьку здатність контролювати емоції під час навчальної діяльності, що проявляється у фрустрації, роздратуванні або агресивних реакціях на невдачі чи конфлікти. Наприклад, під час групової роботи учень може розплакатися або відмовитися від участі у завданні, якщо

результати не відповідають його очікуванням. Такі емоційні спалахи значно ускладнюють освітній процес і взаємодію з однокласниками, а також впливають на здатність до самостійного виконання завдань. Крім того, багато учнів з ЗПР мають труднощі у встановленні контактів з однокласниками, що ускладнює процес колективної роботи та засвоєння соціальних правил поведінки. В умовах освітнього процесу важливо створювати можливості для взаємодії з ровесниками, включаючи спільні завдання, рольові ігри та навчальні ситуації, де такі діти із ЗПР мають дотримуватися черги, співпрацювати, обмінюватися інформацією, а також підтримувати командну діяльність [31].

Особлива увага має приділятися індивідуальним особливостям кожного учня. Зокрема, діти з ЗПР демонструють варіативність у рівні пізнавальних, мовленнєвих і емоційних здібностей, тому завдання на уроках повинні відповідати їхнім можливостям і потребам. Врахування цих індивідуальних проявів дає змогу оптимізувати освітній процес: діти можуть проявляти сильні сторони, поступово опановувати нові знання та розвивати навички, які для них складніші. Педагогічна діяльність потребує взаємодії вчителів із психологами, а також врахування рекомендацій батьків, що забезпечує підтримку та послідовність навчання в різних сферах життя дитини [42].

Важливим компонентом освітнього процесу є розвиток соціальних навичок дітей молодшого шкільного віку з ЗПР у контексті шкільних занять. Учні із ЗПР часто мають труднощі з розумінням соціальних норм і правил, що проявляється у некоректній поведінці під час колективних завдань або групових ігор. Вони при цьому можуть неправильно тлумачити наміри однокласників, не дотримуватися черги, порушувати правила спільної діяльності, що призводить до конфліктів і відчуття відчуженості. І. Луценко стверджує, що педагогічні стратегії, які охоплюють структуровані групові завдання, рольові ігри та взаємодію у парі, дають змогу учням поступово оволодіти правилами співпраці і формувати адекватні моделі поведінки в колективі [51].

Отже, психологічні особливості учнів молодшого шкільного віку із ЗПР – низька концентрація уваги, обмежені мовленнєві та пізнавальні навички, емоційна нестабільність і труднощі у соціальній взаємодії – мають безпосередній

вплив на організацію освітнього процесу. Врахування цих характеристик дає змогу адаптувати навчальні завдання, створювати умови для активної участі у колективних іграх і заняттях, стимулювати пізнавальну діяльність і розвивати соціальні навички. Лише системний і чутливий підхід до навчання таких учнів забезпечує можливість їхнього успішного засвоєння знань, формування навичок самостійної діяльності та позитивної соціальної взаємодії.

1.3. Основні чинники та умови формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку

Пізнавальна активність молодшого школяра розглядається як природна основа його розвитку, адже саме допитливість і прагнення зрозуміти навколишнє забезпечують становлення мислення, мовлення й емоційно-вольової сфери. У цьому контексті особливої уваги потребує обґрунтування чинників та умов формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із ЗПР, оскільки така категорія дітей має специфічні особливості сприймання, уваги, пам'яті та працездатності, що ускладнюють мотивацію до навчання.

Зазначимо, що формування пізнавального інтересу у учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку має специфічні особливості, пов'язані з їхніми когнітивними та емоційними характеристиками. Діти з ЗПР часто проявляють знижений рівень пізнавальної активності: вони повільніше засвоюють нову інформацію, мають обмежену здатність до абстрактного мислення та узагальнення, що ускладнює їхню самостійну ініціативу у навчанні. Тому «формування пізнавального інтересу у таких дітей потребує поступового залучення до активних навчальних дій, що відповідають їхнім можливостям і охоплюють практичне застосування знань» [54, с. 103].

Для стимулювання пізнавального інтересу дітей молодшого шкільного віку з ЗПР важливим є використання наочних матеріалів, ігрових форм навчання та діяльності, що дає змогу учням із ЗПР сприймати інформацію через конкретні образи і приклади. Такі діти краще запам'ятовують і розуміють матеріал, коли

він поданий у контексті конкретних дій, і потребують постійного зворотного зв'язку, похвали та підтримки з боку вчителя. Активне залучення учнів в освітній процес через демонстрації, експерименти та практичні справи стимулює їхню допитливість і зацікавленість [57].

Важливою особливістю навчання дітей молодшого шкільного віку з ЗПР є необхідність у поетапному формуванні пізнавальних мотивів. Діти з затримкою психічного розвитку часто швидко втрачають увагу та інтерес до завдання, якщо воно виявляється надто складним або абстрактним. Тому освітній процес має будуватися за принципом послідовності: від простих завдань до складніших, із систематичним підкріпленням досягнутих результатів. Поступове ускладнення завдань та їхня адаптація під рівень можливостей дитини сприяє формуванню внутрішньої мотивації та підвищенню впевненості у власних силах [64].

Особливу роль у розвитку пізнавального інтересу дітей молодшого шкільного віку з ЗПР відіграє взаємодія учнів із ровесниками та педагогом у колективних формах навчання. Діти з ЗПР отримують додаткову мотивацію через спільну діяльність, коли можуть порівнювати свої досягнення з результатами інших, брати участь у групових завданнях та рольових іграх. При цьому соціальна взаємодія стимулює їхню активність, допомагає розвивати комунікативні навички, що є важливим елементом пізнавальної активності [10].

Серед основних чинників формування пізнавального інтересу у учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку Т. Сак називає сукупність когнітивних, емоційно-мотиваційних та соціально-педагогічних аспектів, які безпосередньо впливають на їхню навчальну активність. Перш за все, це пізнавальні можливості учнів, які визначають здатність до концентрації уваги, запам'ятовування, мислення та узагальнення інформації. Учні із затримкою психічного розвитку часто потребують більшої підтримки під час опанування нових знань, тому навчальні завдання повинні враховувати їхні індивідуальні особливості та темп засвоєння матеріалу.

По-друге, велике значення має мотивація навчання дітей молодшого шкільного віку з ЗПР, що визначається внутрішньою зацікавленістю дитини до навчальної діяльності, прагненням до успіху та бажанням долучатися до

пізнавальної діяльності. Підтримка дитини педагогом, похвала та позитивне підкріплення сприяють розвитку самостійності та активності у процесі навчання. У контексті молодших школярів із ЗПР особливе значення має емоційна стабільність, оскільки непередбачувані емоційні реакції можуть призводити до швидкої втрати інтересу та відволікання від навчальної діяльності.

По-третє, серед соціально-педагогічних чинників навчання дітей із ЗПР важливу роль відіграє взаємодія з ровесниками. Колективна діяльність, рольові та групові ігри дають змогу формувати комунікативні навички, засвоювати правила спільної роботи, ділитися знаннями та досвідом, що підвищує мотивацію до навчання та розвиває пізнавальний інтерес. Такі форми навчання особливо ефективні для учнів молодшого шкільного віку з ЗПР, оскільки вони сприяють розвитку самостійності, ініціативності та здатності до співпраці [70].

Важливою для ефективного навчання дітей молодшого шкільного віку з ЗПР є структура та наочність навчального матеріалу. Використання дидактичних ігор, наочних посібників, практичних завдань і творчих вправ дає змогу зробити освітній процес цікавим і доступним, зменшити монотонність та стимулювати активність учнів. Дидактичні ігри особливо сприяють підтримці тривалого інтересу дітей із ЗПР до навчальної діяльності, розвитку логічного мислення, уважності та швидкості прийняття рішень, а також формуванню навичок самооцінки та взаємної оцінки, що необхідно для соціалізації та успішного навчання молодших школярів із затримкою психічного розвитку [59].

Аналіз літератури показує, що ефективним засобом стимулювання пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із ЗПР є дидактичні ігри. Основна специфіка таких ігор полягає у вербально сформульованих правилах поведінки та дій учасників, що забезпечує структурованість і контроль з боку педагога. Важливими компонентами гри є «ролі, які виконують діти молодшого шкільного віку з ЗПР, ігрові дії як засіб реалізації цих ролей, використання предметів у замінному чи символічному функціонуванні та реальні міжособистісні стосунки між учасниками» [5, с. 11].

Так, видатний педагог В. Сухомлинський підкреслював, що пізнавальний інтерес учнів початкової школи формується, коли дитина стає активним

дослідником і відкривачем світу. Знання «перестають бути готовими висновками, поданими вчителем, і перетворюються на результат власного переживання та спостереження. Радість пізнання, інтелектуальні емоції та здивування закономірностями природи створюють міцніші пам'ятні враження, сприяючи розвитку стійкого інтересу до навчання» [75, с. 109].

О. Савченко також зазначала, що «молодші школярі за своєю природою потребують активності, і примусове залучення їх до навчальних завдань, що суперечать їх функціональним потребам, може призвести до негативного ставлення до школи та навчання» [68, с. 178]. М. Вашуленко також доводить, що «учні краще опановують складні аналітико-синтетичні операції, якщо навчальна діяльність організована у формі гри, оскільки в цьому віці гра для дитини є серйозною формою діяльності та засобом активного навчання» [55, с. 38].

За словами М. Накладової, ігрова навчальна діяльність забезпечує активну пізнавальну роботу учнів із затримкою психічного розвитку в умовах керованого імітаційно-ігрового середовища. Вона сприяє розвитку ініціативи, самостійності та змагальності, формує активну позицію в навчанні, творчий стиль діяльності та мотивацію до оволодіння знаннями. Ігрові методи дають змогу подолати суперечності між внутрішньою мотивацією учня, пізнавальною спрямованістю особистості та вимогами освітнього процесу, стимулюють інтерес до навчання, конкретизують та закріплюють засвоєні знання [58].

Як зазначає Т. Тристапшон, ігрові методи відрізняються від традиційних занять певними особливостями: наявністю моделей об'єкта, процесу чи діяльності; активізацією мислення та поведінки учня; високим ступенем задіяння в освітньому процесі; необхідністю взаємодії між учнями та педагогом; підвищеною емоційністю та творчим характером заняття; самостійністю прийняття рішень і бажанням швидко оволодіти знаннями та навичками. У контексті навчання дітей із ЗПР дидактична гра дає змогу формувати когнітивні та особистісні якості: увагу, спостережливість, пам'ять, мислення, творчі здібності, ініціативу та самостійність. Крім того, ігрові методи сприяють засвоєнню нового матеріалу, закріпленню знань, розвитку трудових умінь і навичок, а також стимулюють застосування знань на практиці. Вони створюють

позитивний емоційний фон, який підвищує мотивацію дітей і сприяє розвитку уявлень про різні об'єкти та їхні властивості [78].

Л. Яценко підкреслювала, що ефективність навчальної гри проявляється лише при системному її використанні в освітньому процесі. Він зауважував, що окремі ігрові прийоми чи фрагменти без педагогічної системи не забезпечують стійкого розвитку пізнавального інтересу та особистості учня. Формування такої системи передбачає чітке визначення функцій гри у поєднанні з іншими методами навчання, інтеграцію її з індивідуальним розвитком учня та стимулювання активності, ініціативи й творчості. У цьому контексті навчальна гра виступає не просто як засіб передачі знань, а як інструмент розвитку пізнавальної самостійності та формування творчого стилю діяльності [82].

В. Матвеева зазначає, що для ефективного розвитку пізнавального інтересу у молодших школярів із затримкою психічного розвитку важливим є одночасне формування багатосторонніх дій у межах одного навчального заняття. Такий підхід дає змогу дитині «активно задіяти різні когнітивні процеси – сприймання, пам'ять, уяву, творче мислення – і сприяє зниженню пізнавального егоцентризму. Результатом є більш глибоке і комплексне розуміння навчального матеріалу, розвиток індивідуальності учня та розкриття його потенційних можливостей у пізнавальній діяльності» [56, с. 124].

Як стверджує С. Мельник, формування пізнавального інтересу у учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку вимагає системного підходу, який враховує як вікові, так і індивідуально-психологічні особливості таких дітей. Система знань, орієнтованих на дітей із ЗПР, має подаватися в ігровій формі, що відповідає провідному виду діяльності в цьому періоді. Це насамперед дидактичні ігри, спрямовані на комплексну реалізацію мотиваційного, когнітивного та поведінкового компонентів навчання [53].

О. Киричук на уроках для дітей молодшого шкільного віку рекомендує використовувати загадки, елементи казковості, взаємодію з улюбленими персонажами та дидактичні ігри, які дають змогу зацікавити дітей, стимулюють їхню активну участь у пізнавальній діяльності, а не лише емоційне збудження. Важливо, на думку вченого, щоб організація уроку сприяла формуванню

стійкого інтересу до предмета та змісту навчання, а зовнішня привабливість була лише початковим стимулом [35].

Дослідження Н. Бастун показують, що учні молодшого шкільного віку з ЗПР, які активно володіють засобами пізнавальної діяльності, демонструють глибші знання та вищий рівень розвитку пізнавальних інтересів. Вони не лише збагачують себе знаннями та вміннями, а й стимулюють колективну активність однокласників, що сприяє підвищенню загального рівня навчальної діяльності класу та переходу її на творчий рівень [21].

На формування пізнавального інтересу учнів молодшого шкільного віку із ЗПР, за словами В. Войтко, впливають як загальні педагогічні чинники, так і індивідуальні характеристики дитини. До загальних чинників належать:

1. Інтелектуальна активність дітей молодшого шкільного віку з ЗПР – проявляється у запитаннях, бажанні досліджувати, уточнювати знання, брати участь у різних видах діяльності, висловлювати власну точку зору та ділитися новою інформацією, що виходить за межі програми.

2. Емоційний прояв дітей молодшого шкільного віку з ЗПР – міміка, жести, вигуки, обмін враженнями з однолітками та педагогом, пов'язаний із відчуттям радості від пізнання та успіху у виконанні завдання.

3. Вольовий прояв дітей молодшого шкільного віку з ЗПР – здатність зосереджувати увагу, подолання відволікаючих чинників, прагнення довести завдання до завершення навіть при настанні зовнішніх подразників, наприклад дзвінка на перерву.

4. Вільний вибір діяльності – можливість дитини молодшого шкільного віку з ЗПР обирати види діяльності відповідно до власних інтересів, потреб та потенційних можливостей [10, с. 89-90].

Формування пізнавального інтересу у учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку вимагає і врахування психологічних чинників. Зокрема, останні охоплюють створення позитивної емоційної атмосфери на заняттях, особистісно орієнтоване спілкування вчителя з учнями, розвиток вольових зусиль для подолання пізнавальних труднощів, а також урахування вікових особливостей та індивідуальних задатків і здібностей дітей із ЗПР. Сюди

ж входить зміст навчального матеріалу, що визначається цікавою пізнавальною складовою та наявністю проблемних завдань, що стимулюють активне мислення. Також важливими є відповідні форми, методи та прийоми роботи вчителя, що сприяють залученню дітей до навчальної діяльності та враховують вплив оточення, зокрема однокласників, батьків і засобів масової інформації, що можуть стимулювати або стримувати розвиток інтересу [14].

До чинників, що негативно впливають на розвиток пізнавального інтересу учнів із ЗПР, Т. Ілляшенко відносить невміння долати труднощі у пізнавальній діяльності та особистісні особливості вчителя; перевантаження навчальним матеріалом; одноманітність навчальних занять та відірваність процесу пізнання від практичного застосування; авторитарну позицію батьків, що обмежує самостійність і активність дитини, та ін. [21].

На думку Н. Компанець, процес формування пізнавального інтересу у дітей із ЗПР потребує педагогічного керівництва, чіткої організації освітнього процесу та інтеграції системи науки, пізнання та методики викладання. Основними етапами цього процесу є: підготовка підґрунтя для виникнення пізнавального інтересу шляхом створення сприятливих умов і формування потреби в знаннях; розвиток позитивного ставлення до навчальної діяльності та предмета; організація діяльності, що формує стійкий інтерес до пізнання. Важливим аспектом є усвідомлення дитиною змісту та значення навчального матеріалу, що вимагає від учителя постановки чітких педагогічних цілей, підготовки матеріалу з урахуванням потенційних можливостей дітей і використання інноваційних підходів до викладання [42].

Серед умов ефективного формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку з ЗПР, В. Лазаревський виділяє: новизну навчального матеріалу та підходів до його вивчення, яка розширює горизонти пізнання і стимулює активне мислення; емоційну привабливість навчання, що активізує моральні, інтелектуальні та естетичні почуття дітей; наявність оптимальної системи тренувальних та творчих завдань, що відповідає обсягу програмного матеріалу та рівню можливостей учнів [49].

Формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку, як пише О. Мартинчук, потребує системного й продуманого підходу, що враховує кілька важливих аспектів ефективного розвитку пізнавальної активності в таких учнів.

По-перше, використання дидактичних ігор на уроках, що стає важливим інструментом навчальної роботи, оскільки вони активізують різні сфери життєдіяльності учнів із ЗПР: інтелектуальну, емоційну та вольову. Ігрова діяльність стимулює увагу, пам'ять, мислення та творчі здібності, а також сприяє формуванню самостійності й ініціативності.

По-друге, спеціальна підготовка уроку для учнів із ЗПР, що вимагає особливої продуманості: заняття повинно складатися з кількох невеликих частин, об'єднаних спільною темою і метою, з обов'язковим включенням ігрових елементів. Розповідь, бесіда та пошукові завдання поєднуються з дидактичною грою, ситуаціями успіху та засобами зацікавлення, що відповідають індивідуальним можливостям учнів з ЗПР.

По-третє, процес пізнання в дітей із ЗПР слід організовувати таким чином, щоб уникати перенасичення розважальними елементами, чергувати види діяльності, застосовувати наочність та посильну самостійну роботу, підбирати пізнавальні завдання відповідно до можливостей конкретних учнів. Для підвищення ефективності рекомендується створювати набори роздаткового матеріалу для індивідуальної, групової та фронтальної роботи, що стимулює позитивні емоції та сприяє самоконтролю дітей.

По-четверте, необхідний диференційований підхід до організації навчання дітей молодшого шкільного віку з ЗПР: спеціальні дидактичні ігри мають застосовуватися як для учнів із підвищеним рівнем підготовки, так і для тих, хто потребує додаткової підтримки. Недотримання цих норм може призводити до надмірного емоційного навантаження, зниження пізнавальної активності та розумової перевтоми [54].

Наукові дослідження О. Бабяк підтверджують, що процес формування пізнавального інтересу учнів із затримкою психічного розвитку передбачає кілька етапів. Перший етап – створення сприятливих умов для виникнення

потреби в знаннях і мотивації до пізнавальної діяльності. Другий етап полягає у формуванні позитивного ставлення до навчальної діяльності та навчального предмета, що включає організацію ситуацій успіху, дидактичних ігор і завдань, які відповідають рівню можливостей учня. Третій етап – активне залучення дітей до навчальної діяльності, де формується пізнавальний інтерес, проявляються інтелектуальна активність, емоційне включення та вольова самостійність [64].

Основні чинники формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку узагальнено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

**Основні чинники формування пізнавального інтересу в учнів
молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку**

Чинники	Механізм впливу	Приклади використання
Психологічні	Створюють емоційний комфорт, мотивують до діяльності, враховують індивідуальні особливості	Підтримка, похвала, персональне звернення до учня; короткі завдання з урахуванням індивідуальних здібностей; залучення до вибору завдань
Освітні	Забезпечують доступність і зацікавленість матеріалом, стимулюють пізнання	Дидактичні ігри, інтерактивні вправи з мовлення, використання казкових сюжетів і образів для пояснення теми
Соціальні	Формують комунікативні навички, підтримку, моделюють соціальну взаємодію	Робота в парах або малих групах; завдання на співпрацю і взаємодопомогу; залучення батьків у домашні навчально-пізнавальні проекти
Методичні	Організують діяльність, стимулюють активність, увагу і самостійність	Чергування індивідуальної, групової та фронтальної роботи; міні-завдання на етапах уроку; завдання на спостережливість і творчість

Як бачимо, формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку залежить від комплексу чинників, які взаємодіють між собою і визначають ефективність навчальної діяльності. Психологічні чинники є основою цього процесу: позитивна емоційна атмосфера на уроці, особистісно-орієнтоване спілкування з учителем, підтримка вольових зусиль учня для подолання пізнавальних труднощів сприяють активізації пізнавальної діяльності. Важливим аспектом є врахування вікових та індивідуальних особливостей, задатків і здібностей дітей, а також емоційного включення, яке стимулює внутрішню мотивацію до навчання.

До освітніх чинників формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку належить адаптований зміст навчального матеріалу, який відповідає психофізіологічним можливостям учнів із затримкою психічного розвитку. Використання цікавих і проблемних завдань, різнорівневих вправ, наочних посібників, дидактичних ігор та елементів казковості й фантазії сприяє розвитку допитливості та бажанню самостійно здобувати знання. Такий підхід робить освітній процес доступним і водночас стимулює активне пізнання.

Не менш важливими є соціальні чинники формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку, серед яких взаємодія з однолітками, підтримка з боку батьків та педагогів, вплив соціального середовища, у тому числі засобів масової інформації та технологій. Вони формують навички співпраці, взаємодопомоги та комунікації, що є важливим компонентом розвитку пізнавального інтересу та загальної соціальної адаптації учнів із затримкою психічного розвитку.

Процесуальні або методичні чинники формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку охоплюють організацію уроку з чергуванням видів діяльності, поєднання фронтальної, групової та індивідуальної роботи, використання різноманітних форм і методів навчання. Систематичне стимулювання пізнавальної активності через завдання, що вимагають мислення, уваги, спостережливості та самостійності, сприяє поступовому розвитку інтелектуальних та творчих здібностей дітей.

Особливе місце у формуванні пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку займає фактор дидактичних ігор. Ігрові методи навчання стимулюють інтелектуальну, емоційну та вольову активність, забезпечують позитивний емоційний фон і мотивацію до навчання, дають змогу адаптувати завдання під індивідуальні можливості дітей. Крім того, вони формують самостійність, ініціативу, творче мислення та здатність до самоконтролю, що особливо важливо для учнів із ЗПР.

Отже, формування пізнавального інтересу у учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку потребує комплексного підходу, що

поєднує психологічну підтримку, адаптований зміст навчання, використання дидактичних ігор та організацію навчальної діяльності, орієнтованої на розвиток індивідуальних можливостей кожної дитини. Такий підхід забезпечує не лише оволодіння знаннями та вміннями, а й стимулює активну пізнавальну діяльність, розвиток творчих здібностей та підвищення загальної мотивації до навчання.

Висновок до розділу 1

1. Пізнавальний інтерес – це стійке прагнення дитини до засвоєння нових знань, самостійного дослідження явищ навколишнього світу, розвитку мислення та умінь аналізувати, порівнювати й узагальнювати інформацію. Сутність пізнавального інтересу полягає у поєднанні внутрішньої мотивації, допитливості та вибіркової спрямованості на навчальні об'єкти, що забезпечує ефективність освітнього процесу та стимулює активну участь учня у засвоєнні знань. Значення пізнавального інтересу полягає не лише у підтримці навчальної активності, а й у формуванні основ самостійності, відповідальності та внутрішньої мотивації до безперервного розвитку особистості, що є фундаментом для подальшого успішного навчання й життєвого самовдосконалення.

2. Психологічні особливості учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку проявляються у поєднанні труднощів пізнавальної, мовленнєвої, емоційної та соціальної сфер. Такі діти зазвичай мають обмежену здатність до концентрації уваги, утримання інформації та узагальнення, що ускладнює засвоєння навчального матеріалу. Вони часто демонструють емоційну нестабільність, труднощі в саморегуляції та обмежені навички соціальної взаємодії, що впливає на участь у колективних заняттях і групових іграх. Крім того, мовленнєві порушення та обмежений словниковий запас ускладнюють спілкування з однокласниками та педагогами.

3. До основних чинників формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку віднесено: психологічні, такі як створення позитивної емоційної атмосфери на уроці, особистісно-орієнтоване спілкування з учителем, підтримка емоційного

включення та мотивації, а також розвиток вольових зусиль для подолання пізнавальних труднощів; вікові та індивідуальні особливості дітей, їхні задатки та здібності, що дає змогу організувати освітній процес із максимальною ефективністю та врахуванням потреб кожного учня; освітні чинники, що охоплюють адаптований зміст навчального матеріалу, використання цікавих та проблемних завдань із різними рівнями складності, доступну подачу нового матеріалу, яка відповідає психофізіологічним можливостям дітей, активне застосування дидактичних ігор, наочних посібників, елементів казковості та фантазії; соціальні чинники, зокрема вплив однолітків, взаємодія в колективі, підтримка батьків і педагогів, а також соціальне середовище, включно із засобами масової інформації та інформаційними технологіями, які сприяють формуванню навичок співпраці, взаємодопомоги та комунікації; методичні чинники, які визначають ефективність використання різноманітних форм і методів навчання, структурованого уроку з чергуванням діяльності, поєднання фронтальної, групової та індивідуальної роботи, та ін.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ НА УРОКАХ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

2.1. Педагогічні умови формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти

Навчання грамоти є одним із найважливіших етапів становлення дитини, адже саме оволодіння читанням і письмом відкриває шлях до подальшого інтелектуального розвитку, розширення мовленнєвого досвіду та формування здатності до самостійного пізнання. У цьому контексті особливої уваги потребує обґрунтування педагогічних умов формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку, оскільки саме ця категорія дітей нерідко зазнає труднощів у засвоєнні початкових мовних умінь через специфічні особливості сприймання, уваги, пам'яті, темпу розвитку. Визначення й обґрунтування педагогічних умов дає змогу зрозуміти, які методи, прийоми та організаційні форми навчання здатні підтримати допитливість, активізувати пізнавальну діяльність і створити середовище, у якому дитина відчуває успіх і внутрішню зацікавленість у процесі оволодіння грамотою.

Вивчення наукових джерел дало нам змогу виділити такі педагогічні умови формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти:

1. Врахування особливостей пізнавального розвитку дітей молодшого шкільного віку з ЗПР.
2. Використання різноманітних способів формування пізнавального інтересу дітей із ЗПР на уроках навчання грамоти.
3. Ігрова спрямованість уроків навчання грамоти в 1 класі для дітей молодшого шкільного віку з ЗПР.

4. Психолого-педагогічна підтримка учнів із ЗПР з боку суб'єктів освітнього процесу в початковій школі.

Охарактеризуємо виділені педагогічні умови формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти.

Перша педагогічна умова передбачає врахування специфіки пізнавального розвитку дітей молодшого шкільного віку з ЗПР. Зокрема, учні із ЗПР мають специфічні когнітивні та психологічні характеристики, які значною мірою впливають на їхнє сприймання навчальної інформації, здатність до концентрації уваги, розвитку пам'яті та мислення. Тому при плануванні уроків навчання грамоти необхідно передбачати такі методичні рішення, які забезпечують умови для засвоєння ними знань і формування стійкого пізнавального інтересу.

Передусім, педагог повинен враховувати обмежені ресурси короткочасної уваги та високу втомлюваність дітей із ЗПР. Тривалість кожного етапу уроку має бути достатньо короткою, а завдання – конкретними та послідовними. Важливим є чітке структурування уроку: підготовчий етап, основна діяльність, закріплення матеріалу та рефлексивний момент. На підготовчому етапі доцільно активізувати попередні знання учнів за допомогою запитань, ігрових вправ, наочних матеріалів, що відразу охоплюють дітей у пізнавальну діяльність [67].

Для дітей молодшого шкільного віку із ЗПР важливою є наочність навчального матеріалу. Використання карток із буквами, складами, словами, наочних схем та ілюстрацій дає змогу зробити процес засвоєння грамоти більш доступним та зрозумілим. На уроках навчання грамоти застосовуються спеціальні дидактичні ігри, які поєднують засвоєння букв і складів із ігровою діяльністю. Такі ігри стимулюють інтелектуальну активність, розвивають увагу, пам'ять та мислення, а також формують первинні навички роботи з текстом.

Особливу увагу у навчанні дітей молодшого шкільного віку із ЗПР слід приділяти диференціації завдань відповідно до індивідуальних можливостей кожного учня. Деякі діти швидше освоюють нові букви та звуки, інші потребують більшого часу для закріплення матеріалу. Для цього педагог повинен передбачати варіативність вправ, надавати можливість для повторення та

закріплення знань у різних формах: усно, письмово, у грі та через рухову активність. Розподіл завдань на фронтальну, групову та індивідуальну роботу дає змогу максимально ефективно враховувати темп засвоєння матеріалу кожним учнем і підтримувати мотивацію до навчання [72].

Для стимулювання пізнавальної активності дітей із ЗПР педагог активно використовує емоціогенні засоби. На уроках доцільно поєднувати навчальний матеріал із казковими сюжетами, персонажами, сюжетними іграми, що допомагає дітям відчувати емоційний зв'язок із навчанням. Позитивна емоційна атмосфера, заохочення, похвала та підтримка вчителя формують у дітей впевненість у власних силах і підвищують готовність до участі в навчальній діяльності. Емоційне включення дітей у процес навчання сприяє розвитку стійкого інтересу до грамоти та мовленнєвої діяльності.

На уроках навчання грамоти важливо враховувати особливості розвитку пам'яті та мислення дітей молодшого шкільного віку із ЗПР. Педагог повинен передбачати повторення матеріалу в різних формах і контекстах, комбінувати вербальні та наочні елементи, застосовувати мнемонічні прийоми, що полегшують запам'ятовування букв і складів. Використання асоціативних зв'язків, римованих слів, пісеньок, віршів допомагає дітям легше засвоювати навчальний матеріал і робить процес більш цікавим [74].

Систематичне чергування видів діяльності є важливою умовою навчання дітей молодшого шкільного віку із ЗПР. На уроці навчання грамоти педагог повинен поєднувати письмову роботу з руховими вправами, фронтальні завдання з індивідуальною роботою, мовленнєву діяльність із графічними вправами. Таке чергування знижує ризик перевтоми, підтримує увагу учнів і забезпечує активне залучення до пізнавальної діяльності [71].

Залучення дітей до активної діяльності – ще одна умова ефективного навчання дітей молодшого шкільного віку із ЗПР. Зокрема, діти із ЗПР повинні мати можливість брати участь у колективних іграх, спільних завданнях, обговореннях та творчих вправ. Це сприяє розвитку комунікативних навичок, формує навички співпраці та взаємодопомоги, а також підтримує інтерес дітей молодшого шкільного віку із ЗПР до навчальної діяльності [10].

Використання різних видів завдань із поступовим ускладненням у процесі навчання дітей молодшого шкільного віку із ЗПР передбачає, що, наприклад, початкове ознайомлення з новою буквою може відбуватися через демонстрацію карток і вимову звуків, далі слід складання складів, читання коротких слів, і нарешті – утворення простих речень. Таке послідовне ускладнення матеріалу дає змогу дітям із ЗПР відчувати успіх на кожному етапі, формує мотивацію до навчання та стимулює активну участь у навчальній діяльності.

Особливості пізнавального розвитку дітей молодшого шкільного віку із ЗПР вимагають також врахування їх схильності до емоційної лабільності та швидкої стомлюваності. Педагог повинен передбачати короткі паузи, рухові хвилинки, ігрові вставки, що допомагають відновити увагу та підтримати позитивний емоційний настрій. Важливо уникати надмірного навантаження та одночасного перевантаження різними видами діяльності, що може призвести до фрустрації та втрати інтересу до навчання. Розвиток пізнавального інтересу на уроках грамоти також вимагає уваги до емоційного стану кожного учня. Вчитель повинен вміти помічати ознаки тривоги, стомлюваності або втрати мотивації та вчасно коригувати види діяльності. Позитивне заохочення, похвала, емоційна підтримка формують у дітей почуття впевненості у власних силах, що є важливим чинником підтримки стійкого інтересу до навчання [67].

Друга педагогічна умова передбачає використання різноманітних способів формування пізнавального інтересу дітей із ЗПР на уроках навчання грамоти. В цьому контексті зміст навчального матеріалу виступає не просто джерелом знань, а активним чинником стимулювання пізнавальної діяльності. Для дітей із ЗПР особливо важливо, щоб навчальний матеріал був представленим у доступній та структурованій формі, враховував індивідуальні особливості сприймання, рівень розвитку пам'яті, уваги та мислення. Керування процесом засвоєння нового матеріалу потребує не лише подання інформації, а й активного впливу на мотиваційно-пізнавальні компоненти діяльності школярів.

Особливу увагу слід приділяти співвідношенню відомого і нового у свідомості учня молодшого шкільного віку із ЗПР. Для учнів із ЗПР новизна матеріалу є стимулом для активізації пізнавальної діяльності, оскільки невідомі

раніше знання вступають у взаємодію з уже засвоєними уявленнями, формуючи нові асоціативні та логічні зв'язки. Відомо, що процес формування нових знань у цих дітей супроводжується підвищеною потребою у повторенні, наочності та опорі на відчутні образи. Тому навчальний матеріал слід адаптувати так, щоб він містив елементи, здатні викликати емоційне зацікавлення: казкові образи, яскраві ілюстрації, прості конструктивні моделі, наочні схеми та дидактичні ігри, що дають змогу перевірити та закріпити отримані знання [68].

Закономірно, що різноманітні способи подачі матеріалу забезпечують комплексну стимуляцію всіх пізнавальних каналів дітей молодшого шкільного віку із ЗПР: візуального, слухового, тактильного та моторного. На уроках грамоти це реалізується через інтеграцію ігрових завдань, пальчикових вправ, складання слів із букв, малювання та конструювання букв і слів. Подібні підходи дають змогу не лише засвоювати нові знання, а й формувати початкові навички аналізу, порівняння та логічного мислення, що особливо актуально для дітей із ЗПР, які характеризуються затримкою розвитку когнітивних процесів.

Одним із ефективних способів формування пізнавального інтересу дітей молодшого шкільного віку із ЗПР є організація навчальної діяльності через проблему або завдання з елементами пошуку. Для учнів із ЗПР це можуть бути завдання, що стимулюють допитливість, наприклад: скласти слово з розкиданих букв, знайти правильну букву у складі слова, визначити звук у новому слові. Важливо, щоб завдання мали різний рівень складності та передбачали можливість успішного виконання навіть для дітей із нижчим рівнем підготовки, що підвищує впевненість у власних силах і підтримує інтерес до навчання [2].

Емоційна привабливість матеріалу відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні пізнавального інтересу учнів із ЗПР. Вони більш чутливі до зовнішніх стимулів і швидше втрачають увагу, якщо завдання одноманітні або сухі. Тому педагог повинен використовувати елементи казковості, гумору, несподіванки, музики та руху, щоб утримувати увагу дітей молодшого шкільного віку із ЗПР і створювати позитивний емоційний фон на уроці. Уроки навчання грамоти при цьому стають багатогранними, активізують різні види діяльності та сприяють розвитку різнобічних інтересів.

Не менш важливим є поєднання різних видів навчальної діяльності на уроці. Наприклад, після ознайомлення з новою буквою або словом педагог може організувати письмову вправу, рухову діяльність, ігрову завдання або творчий проект, пов'язаний із новим матеріалом. Це чергування видів діяльності сприяє підтримці уваги, знижує стомлюваність та розвиває активність учнів. При цьому педагог повинен враховувати темп засвоєння матеріалу кожним учнем, надаючи можливість повторення та додаткових пояснень за необхідності [30].

Крім того, цікава інформація, подана на уроках грамоти, стимулює емоційне залучення дітей молодшого шкільного віку із ЗПР у навчальну діяльність. Наприклад, при вивченні художніх творів або віршів педагог може коротко розповісти про життя авторів, їхні переживання, мотиви створення твору, що дає змогу учням зрозуміти зміст тексту. Для дітей із ЗПР такі повідомлення мають бути простими, чіткими, доступними для сприйняття, але водночас емоційно насиченими. Наприклад, під час вивчення вірша Т. Шевченка учитель може розповісти про дитинство поета, труднощі його юності, любов до рідної землі, щоб пробудити співпереживання та активізувати інтерес до читання та аналізу тексту. При цьому повідомлення повинно займати небагато часу, близько 3–4 хвилин, щоб не перевантажувати психіку дітей [40].

До того ж використання додаткових джерел інформації, таких як прислів'я, приказки, науково-популярна література та казкові історії, дає змогу розширювати зміст навчального матеріалу, створювати зовнішні стимули для активізації пізнавального інтересу дітей молодшого шкільного віку із ЗПР. На уроках навчання грамоти можна поєднувати пояснення нових понять із прикладами з життя, епізодами з художніх творів, народними висловами, що збагачують словниковий запас, сприяють розвитку уяви та формують інтерес до навчання. Діти із ЗПР особливо реагують на наочні, яскраві та емоційно забарвлені матеріали, які спонукають їх до роздумів та обговорень [54].

Різноманітність способів формування пізнавального інтересу у дітей молодшого шкільного віку із ЗПР реалізується через інтеграцію ігрових, практичних, творчих та проблемних завдань. На уроках грамоти це може бути складання слів із букв, пальчикові вправи, створення власних міні-творів,

конструювання букв, розігрування сюжетів із прочитаного тексту. Чергування видів діяльності дає змогу зберігати увагу учнів, уникати перевтоми та стимулює розвиток пізнавальної активності. Діти із ЗПР особливо потребують наочності та опори на відчутні образи, що допомагає їм засвоювати матеріал більш ефективно та зберігати інтерес. Використання новизни та несподіваних прикладів, порівнянь, елементів сюрпризу сприяє активізації уваги та пізнавальної мотивації, а також розвитку креативного мислення. Інформація, яка змінює вже засвоєні поняття або доповнює їх новими відомостями, особливо ефективно стимулює інтерес у дітей молодшого шкільного віку із ЗПР, оскільки вони потребують повторення та систематичного підкріплення знань [59].

Одним із найбільш ефективних методів навчання дітей молодшого шкільного віку із ЗПР є створення ситуацій зацікавленості та введення елементів пізнавальної новизни, що особливо важливо на уроках читання та української мови. Для дітей із ЗПР такі прийоми повинні враховувати специфіку сприймання інформації, потребу у наочних та емоційно забарвлених матеріалах, а також необхідність систематичного повторення та закріплення нових понять. Так, при вивченні слів. Що позначають назву предмета, вчитель може використати казкову сюжетну ситуацію, яка трансформує абстрактне правило у зрозумілий і образний сюжет. Вчитель розповідає, що колись існувало царство слів, де всі слова мали свої місця та функції під керівництвом цариці. Через суперечки між словами виникає конфлікт, і цариця змушена встановити порядок, згідно з яким іменники, що називають предмети, стають першими, потім слова. Що означають ознаки предмета, дію та ін. Така історія дає змогу дітям із ЗПР легше засвоїти поняття іменника, сприймаючи його через сюжет та наочні образи, що збуджує емоції, активізує увагу і підтримує мотивацію до навчання [76].

Для ефективно організації уроку навчання грамоти з дітьми молодшого шкільного віку із ЗПР необхідно поєднувати різні способи роботи з матеріалом. Використання малюнків, моделей, карток, колекцій та простих експериментів дає змогу зробити абстрактні правила наочними, доступними та емоційно привабливими. Наприклад, при поясненні слів, що означають назву предмета, можна показати колекцію предметів, картки з назвами, або провести ігрове

шикування «царства слів», де учні самостійно сортують слова за граматичними категоріями. Такі методи формують у дітей уміння співпрацювати, розвивають увагу, пам'ять, логічне мислення і самостійність [78].

Особливу роль відіграє адаптація змісту уроку навчання грамоти до психофізіологічних можливостей дітей із ЗПР. Інформація при цьому подається невеликими порціями, чергуються активні та «спокійні» види діяльності, поєднуються фронтальні, групові та індивідуальні завдання. Введення елементів несподіванки та новизни підтримує емоційний фон уроку та спонукає дітей до активної участі. Наприклад, учитель може додати несподіваний факт про походження слова або запропонувати невелику креативну вправу, пов'язану з іменниками, що стимулює мислення та уяву дітей [55].

Ефективними формами навчання дітей молодшого шкільного віку із ЗПР є ігрові форми, які дають змогу диференціювати завдання без явного поділу учнів на сильніших і слабших. Наприклад, під час проведення гри «Підбери ляльці одяг», спрямованої на закріплення навичок складового аналізу слів, учителю легко запропонувати різні рівні складності: слабшому учневі – завдання з двома складами, сильнішому – з трьома. Така диференціація відбувається непомітно для інших дітей, що забезпечує позитивний психологічний клімат і підтримує інтерес кожного учня. Крім того, гра дає можливість учителю м'яко коригувати навчальну діяльність, поступово збільшуючи складність завдань і одночасно стимулюючи пізнавальний інтерес [62].

Сюжетно-рольові ігри, інтерактивні вправи та моделювання життєвих ситуацій сприяють розвитку у дітей із ЗПР уваги, спостережливості, мислення, мовленнєвих навичок і самоконтролю. У цих іграх учні діють у умовах, близьких до їхнього життєвого досвіду, що підвищує рівень включення та зацікавленості у навчальному процесі. Такі методи дають змогу не лише закріплювати нові знання з грамоти, але й формувати базові соціальні навички, такі як співпраця з однолітками, дотримання правил гри та взаємна підтримка. Особливу увагу необхідно приділяти наочності та емоційній забарвленості ігрового матеріалу. Використання яскравих карток, наочних моделей, ляльок, міні-об'єктів та інших матеріалів підвищує мотивацію дітей до навчання та дає змогу краще засвоювати

складні мовні поняття. Наприклад, ігрове сортування слів за ознаками, складання простих речень із карток або рольові ситуації з діалогами формують у дітей із ЗПР не лише навички грамотного мовлення, а й здатність до самостійного мислення та творчого підходу до навчальної діяльності [73].

Для навчання дітей молодшого шкільного віку із ЗПР ефективним є використання заохочувальних, приязних слів, доброзичливої інтонації та тональної варіації, що дає змогу вчителю підтримувати емоційний комфорт. Емоційна насиченість уроку сприяє не лише підвищенню мотивації, але й формуванню в учнів навичок самоконтролю, уваги та концентрації, які необхідні для опанування граматичного матеріалу та письмових завдань. Для школярів із затримкою психічного розвитку сухі правила граматики або рутинні завдання можуть бути демотивуючими; однак завдяки емоційно забарвленому викладу вчителя вони набувають цікавого, творчого змісту [82].

Особливу роль відіграє створення на уроці навчання грамоти в 1 класі доброзичливого настрою, який поєднує різні компоненти навчальної діяльності: зміст матеріалу, активність учнів, взаємодію між учнями та взаємодію з учителем. У таких умовах діти із ЗПР легше охоплюються в освітній процес, активно мислять, висловлюють власні судження, експериментують із мовними конструкціями, виконують завдання з творчим підходом. Крім того, емоційне забарвлення уроку навчання грамоти формує в дітей молодшого шкільного віку із ЗПР стійку позитивну установку на навчання, пробуджує цікавість до нових знань і сприяє розвитку інтелектуальних та комунікативних здібностей.

Для дітей із ЗПР, які часто стикаються з труднощами у сприйнятті нового матеріалу, низькою концентрацією уваги та підвищеною тривожністю, особливу роль відіграють ситуації успіху, оскільки дають змогу пережити позитивний емоційний досвід, закріплюють впевненість у власних силах і стимулюють подальшу активну участь у навчанні. Так, на уроках навчання грамоти вчитель може запропонувати допоміжні вправи або часткове виконання завдань, що дає змогу поступово формувати самостійність учнів молодшого шкільного віку із ЗПР, не створюючи відчуття перевантаження чи особистої невдачі. Практично це проявляється у тому, що вчитель під час постановки завдань формулює їх у

доступній формі, підкреслює можливість успішного виконання та пропонує варіанти допомоги: «Це завдання не буде для тебе важким, ти справляєшся і з складнішим», або, наприклад, використання частково завершених зразків для орієнтації у виконанні. Такий підхід дає змогу дітям із ЗПР відчувати особистий успіх, підтримку вчителя і дитячого колективу, а також стимулює розвиток їх самостійності, концентрації уваги та внутрішньої мотивації до навчання [2].

Формування пізнавального інтересу у учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти неможливе без створення сприятливого психологічного мікроклімату, який допомагає знизити рівень тривожності, подолати почуття невпевненості та страху перед навчальною діяльністю. Одним із ефективних засобів створення такої атмосфери є використання музики на уроках. Музичний супровід допомагає встановити емоційний фон, що підтримує концентрацію уваги, знижує стресові реакції, формує позитивний емоційний настрій і забезпечує готовність учнів до пізнавальної діяльності. У випадку дітей із ЗПР музика виконує додаткову роль: вона може слугувати регулятором емоційного стану, стимулювати активність і зацікавленість, а також допомагати в освоєнні нових граматичних правил чи навичок читання через ритмічні та мелодійні прийоми [54].

Зокрема, на уроках навчання грамоти музика може використовуватися не лише як емоційний фон під час виконання завдань, а й як інструмент інтеграції різних видів діяльності. Наприклад, перед поясненням нового матеріалу або під час виконання вправ на складання слів і речень короткі музичні фрагменти допомагають налаштувати дітей на роботу, стимулюють їх увагу та активність. Крім того, музичний супровід ефективно використовується при сюжетно-рольових іграх або при виконанні дидактичних завдань, коли необхідно підтримати емоційне включення учнів із різним рівнем розвитку.

По-перше, прослуховування музичних творів може виконувати функцію підготовки до сприйняття нового матеріалу. Емоційне налаштування, яке забезпечується музикою, допомагає дітям із затримкою психічного розвитку мобілізувати ресурси уваги та зосередитися на темі уроку, формує позитивний настрій і готовність до активної пізнавальної діяльності. Використання музики в

цьому контексті дає змогу створити своєрідний психологічний «мостик» між попереднім досвідом учнів та новим навчальним змістом, що підвищує ефективність сприйняття і стимулює внутрішню мотивацію.

По-друге, музичне супроводження може органічно поєднуватися з опрацюванням конкретного тексту чи літературного твору. Наприклад, прослуховування відповідного музичного твору під час читання або після нього допомагає школярам глибше зрозуміти художній зміст, настрої і переживання персонажів, стимулює емоційне включення і сприяє розвитку уяви. Для дітей із ЗПР це особливо важливо, адже вони часто потребують додаткової стимуляції для активізації уваги та підтримки концентрації протягом уроку.

По-третє, музика може ефективно застосовуватися під час узагальнення і систематизації знань, умінь і навичок. Наприклад, на заключних етапах уроку навчання грамоти музичний супровід допомагає структурувати інформацію, виділити основні смислові блоки і полегшити запам'ятовування. Для учнів із затримкою психічного розвитку це створює додатковий канал сприйняття інформації і підвищує ефективність навчання.

По-четверте, застосування синхронного прослуховування музики і розповіді вчителя дає змогу формувати комплексне сприйняття навчального матеріалу, поєднуючи аудіальні, емоційні та когнітивні компоненти. Такий метод стимулює активність дітей, сприяє розвитку асоціативного мислення, підтримує концентрацію та емоційне включення учнів із затримкою психічного розвитку. Крім того, подібні прийоми розвивають чутливість до ритму, мелодії та інтонації, що важливо для мовленнєвого і пізнавального розвитку [60].

Поєднання творчих і репродуктивних дій у навчальному процесі є однією з важливих передумов формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти. Ефективне формування інтересу до навчання передбачає, що учні залучаються як до репродуктивної діяльності – виконання завдань за зразком або алгоритмом, так і до творчої активності, що передбачає самостійне застосування знань і пошук власних рішень. Для учнів із ЗПР така послідовність особливо важлива, оскільки репродуктивні дії допомагають їм оволодіти базовими операціями

мислення, закріпити алгоритми, опанувати механізми розв'язання завдань, що створює психологічно безпечне середовище для подальшого творчого прояву. Творча діяльність, у свою чергу, вимагає від дітей із ЗПР напруження уваги, застосування набутих знань, спостережливості, здогадки, аналізу, узагальнення, розвитку наполегливості та ініціативи. Саме таке поєднання репродуктивної та творчої діяльності стимулює пізнавальний інтерес дітей молодшого шкільного віку із ЗПР і забезпечує ефективність освітнього процесу [36].

Особливо ефективним методом активізації пізнавального інтересу є створення проблемних ситуацій, що пов'язані з розумовою діяльністю та розвитком уваги. У процесі розв'язання таких ситуацій діти із ЗПР активно мислять, порівнюють, роблять висновки, здобувають нові знання самостійно, переживають почуття здивування та зацікавленості. Проблема ситуація формує емоційний стан очікування, що сприяє концентрації уваги, яка є важливим компонентом стійкого пізнавального інтересу. Додаткові знання про навколишній світ, збагачення активного словника та розвиток логічного мислення у дітей із ЗПР досягаються за допомогою використання загадок, шарад, метаграм, ребусів, кросвордів та інших творчих завдань. Загадки, зокрема, формують емоційну атмосферу на уроці, стимулюють допитливість, сприяють розвитку уваги та критичного мислення. Вони змушують дітей аналізувати предмети, порівнювати ознаки, робити висновки та передбачати результати, що забезпечує цілісну інтеграцію пізнавальних процесів [30].

Третя педагогічна умова передбачає ігрову спрямованість уроків навчання грамоти в 1 класі для дітей молодшого шкільного віку з ЗПР. Ігрова діяльність забезпечує включення учнів в освітній процес через природний для них спосіб взаємодії з навколишнім світом, сприяє активізації уваги та мотивує до засвоєння нових знань. На уроках навчання грамоти в 1 класі для учнів із ЗПР ігрова спрямованість забезпечує можливість диференційованого підходу. При цьому, використовуючи сюжетно-рольові ігри, педагог може створювати ситуації, в яких кожен учень залучається до діяльності відповідно до свого рівня розвитку та індивідуальних можливостей. Це особливо важливо для дітей із ЗПР, оскільки вони потребують більшої емоційної підтримки та структурованого середовища.

Одним із прикладів використання ігрової спрямованості уроку навчання грамоти є гра «Підбери ляльці одяг», яка сприяє закріпленню навичок складового аналізу слів. У цій грі один учень може підбирати одяг із двома складами у назві, а інший – із трьома складами. Такий прийом не лише активізує навчальну діяльність, а й формує впевненість у власних силах. Досвід показує, що ігрові ситуації розвивають у дітей спостережливість, увагу, здатність до самоконтролю, оскільки вони діють у ситуаціях, близьких до їхнього життєвого досвіду [43].

Ігрові вправи на уроках навчання грамоти охоплюють не лише словникову роботу, а й завдання на розпізнавання букв, складів, формування навичок читання та письма. Використання дидактичних ігор, таких як «Знайди пару», «Склади слово», «Хто швидше збере слово?» дає змогу педагогові підтримувати високу активність учнів і водночас формувати необхідні навчальні навички. Такі ігри враховують індивідуальні особливості дітей із ЗПР, стимулюють розвиток уваги та формують стійкий інтерес до навчання. Ігровий підхід також забезпечує позитивний психологічний мікроклімат у класі, зменшує тривожність, підвищує емоційну стабільність та підтримує мотивацію до навчання [53].

Четверта педагогічна умова передбачає психолого-педагогічну підтримку учнів із ЗПР з боку суб'єктів освітнього процесу в початковій школі. Остання забезпечує емоційний комфорт, знижує тривожність, сприяє впевненості дітей у власних можливостях та створює оптимальні умови для засвоєння навчального матеріалу. Така підтримка включає комплекс дій, що здійснюються різними учасниками освітнього процесу: класоводом, батьками, шкільним психологом, соціальним педагогом та іншими фахівцями. Класовод організовує освітній процес так, щоб кожен учень відчував успіх і міг реалізувати свої можливості. Вчитель під час уроків грамоти надає індивідуальні інструкції, демонструє зразки виконання завдань, використовуючи як дидактичні матеріали, так і наочні посібники, що враховують специфіку розвитку дітей із ЗПР.

Одним із основних елементів підтримки дітей молодшого шкільного віку з ЗПР є емоційна взаємодія. Позитивний психологічний клімат у класі сприяє тому, що учні відчувають безпеку, готовність пробувати нові види діяльності та долати труднощі. Важливо, щоб педагог застосовував вербальні та невербальні

засоби емоційної підтримки: заохочення, похвалу, доброзичливий тон, заохочувальні інтонації, що підсилюють відчуття успіху в дітей. Учні із ЗПР особливо чутливі до оцінки дорослого, тому своєчасна і компетентна підтримка дає змогу знизити тривожність і активізувати мислення [54].

Не менш важливим є інтеграція психолого-педагогічної підтримки батьків в освітній процес дітей молодшого шкільного віку з ЗПР. Зокрема, батьки можуть створювати вдома умови для повторення і закріплення навчального матеріалу, підтримувати мотивацію дитини, допомагати їй організувати робоче місце та регулювати час виконання завдань. Спільна робота батьків та вчителя дає змогу узгоджувати методи навчання, адаптувати завдання до індивідуальних потреб дитини і підтримувати її впевненість у власних силах [64].

Значну роль у підтримці учнів молодшого шкільного віку з ЗПР відіграє шкільний психолог, який проводить діагностику, виявляє рівень розвитку пізнавальної діяльності та особливості емоційного стану дітей. Психолог надає рекомендації вчителю щодо диференціації завдань, використання спеціальних прийомів для стимуляції мислення та уваги, а також проводить індивідуальні та групові корекційні заняття. Така підтримка дає змогу виявляти проблеми на ранніх етапах та своєчасно реагувати на труднощі у навчанні.

Соціальний педагог забезпечує додаткову підтримку дітей молодшого шкільного віку з ЗПР, спрямовану на інтеграцію учня у колектив та розвиток його соціальних навичок. Він організовує групові заняття, ігри, тренінги взаємодії та комунікації, що сприяють формуванню в учнів здатності працювати в колективі, підтримувати взаємоповагу та співпрацювати. Для дітей із ЗПР соціальна взаємодія часто є складною, тому систематична допомога соціального педагога знижує рівень конфліктності та підвищує успішність у навчанні [67].

Інтеграція дій вчителя, батьків, психолога та соціального педагога створює єдину систему психолого-педагогічної підтримки, яка охоплює всі аспекти навчальної діяльності. Під час уроків грамоти така підтримка виявляється у створенні оптимального темпу навчання, розбиванні завдань на доступні етапи, використанні ігрових методів, візуальних та тактильних матеріалів, а також у забезпеченні регулярного позитивного зворотного зв'язку. Важливо, що

підтримка передбачає формування у дітей відчуття успіху та впевненості. Навіть незначні досягнення учня мають бути відзначені похвалою, символічними нагородами або демонстрацією результатів перед класом.

Підтримка учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти ефективно здійснюється за допомогою методу заохочення, який проявляється в різних формах позитивного оцінного судження. Такий підхід дає змогу не лише підтримувати емоційний стан учня, а й підвищувати його мотивацію до пізнання нового. Зокрема, погодження з діями учня виражається в демонстрації згоди педагога з тим, як учень виконує завдання. Вчитель може сказати: «Ти правильно виконуєш завдання», тим самим підкреслюючи, що діяльність учня відповідає очікуванням. Підбадьорення надає емоційну підтримку під час виконання вправи: «Так і продовжуй», стимулюючи дитину до подальшої активності. Схвалення, у свою чергу, акцентує увагу на позитивних якостях особистості, таких як уважність, працьовитість або здібності до певних видів діяльності: «Молодець, ти сьогодні дуже добре читав». При цьому заохочувати учнів із затримкою психічного розвитку важливо не лише за результат, а й за старанність, проявлену ініціативу та наполегливість.

Отже, педагогічні умови формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти сукупно враховують особливості пізнавального розвитку цих дітей, дають змогу адаптувати зміст і темп навчального матеріалу та забезпечують оптимальні умови для засвоєння знань. Важливу роль відіграє використання різноманітних способів формування пізнавального інтересу, таких як проблемні ситуації, диференційовані завдання, загадки, кросворди, метаграми, що стимулюють мислення, увагу та творчу активність учнів. Ігрова спрямованість уроків у 1 класі сприяє залученню дітей до навчальної діяльності, формує емоційний комфорт, підвищує мотивацію та заохочує до самостійного освоєння грамоти. Одночасно психолого-педагогічна підтримка дітей молодшого шкільного віку з ЗПР з боку вчителя, батьків, психолога та соціального педагога забезпечує психологічний, педагогічний та соціально-педагогічний супровід їх

навчання, сприяє формуванню позитивної самооцінки та стійкого інтересу до навчальної діяльності, сприяючи розвитку пізнавального інтересу учнів із ЗПР.

2.2. Способи, методи і прийоми формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти

Оволодіння грамотою розглядається як важливий етап у становленні дитини, оскільки саме вміння читати й писати відкриває перед нею можливість ширше пізнавати світ, взаємодіяти з ним та усвідомлювати власний досвід. У цьому контексті особливої значущості набуває обґрунтування способів, методів і прийомів формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із ЗПР, адже особливості їх пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери й інтелектуального розвитку потребують індивідуалізованих педагогічних впливів. Розкриття сутності ефективних методичних підходів і дидактичних прийомів дає змогу визначити, які форми роботи здатні підтримати природну допитливість таких дітей, активізувати увагу, підтримувати певний інтерес до навчального матеріалу та забезпечити ефективне засвоєння грамоти.

З метою формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти у вересні–жовтні 2025 року проводився педагогічний експеримент під час вивчення теми «Буквений період» на уроках навчання грамоти. Враховувалося, що пізнавальні інтереси учнів є визначальним чинником ефективності освітнього процесу, оскільки вони стимулюють формування позитивної навчальної атмосфери та активізують увагу, пам'ять, сприйняття та уяву учнів. Саме тому метою дослідження було впровадження способів, методів і прийомів, які сприяють розвитку пізнавального інтересу у дітей із ЗПР.

Завдання на розвиток пізнавального інтересу формувалися для всього класу однакові, проте способи та прийоми їх реалізації диференціювалися залежно від індивідуальних можливостей учнів, рівня сформованості знань, умінь та навичок. Під час залучення до активної пізнавальної діяльності

застосовувалися різні прийоми, адаптовані до особливостей дітей із затримкою психічного розвитку:

1. Прийом відстроченої відповіді – передбачав постановку проблемного запитання на початку уроку, правильна відповідь на яке формувалася в процесі отримання нової інформації, наприклад у дидактичній грі «Відгадай назву букви» на уроках навчання грамоти.

2. Прийом фантастичної ситуації – полягав у моделюванні нестандартних завдань: учні уявляли себе у ролі фантастичних героїв або інопланетян, виконуючи запропоновані вправи, що сприяло розвитку уяви, логічного мислення та творчих здібностей.

3. Прийом навмисної помилки в поясненні матеріалу – давав змогу учням виявляти неточності та аналізувати правильність інформації, що формувало навички критичного мислення; наприклад, під час дидактичної гри «Знайди букву» учні самостійно знаходили помилки у записі слів або речень.

4. Прийом «прес-конференції» – передбачав неповне розкриття теми вчителем із подальшим самостійним пошуком інформації учнями, залученням підручників, наочних матеріалів та життєвого досвіду, що реалізовувалося, наприклад, у грі «Плутанина» на уроках грамоти.

5. Прийом «запитання до тексту» – передбачав підготовку списку запитань до навчального матеріалу, відповіді на які формували зміст уроку, що застосовувалося у грі «Хто швидше» під час усної лічби та аналізу текстів.

Важливим принципом організації діяльності учнів із ЗПР було формування доступних, посильних завдань, розв'язання яких спрямовувало подальшу роботу на уроці та давало змогу відчувати успіх у навчанні. Досвід науковців (В. Лозова та ін.) щодо проблемного навчання підтвердив ефективність таких прийомів, як зіткнення із суперечливими фактами, аналіз явищ, які суперечать життєвому досвіду, обґрунтування вибору із суперечливих фактів, самостійне порівняння, висування гіпотез та формулювання і перевірка висновків [23].

У ході педагогічного експерименту учні активно брали участь у порівнянні та зіставленні фактів, узагальненні закономірностей і формулюванні правил. Це стимулювало мислення, розвиток логічних та аналітичних умінь, підвищувало

впевненість у власних силах і формувало мотивацію до навчальної діяльності. Важливо, що всі прийоми й методи навчання були адаптовані з урахуванням індивідуальних особливостей дітей із ЗПР, що давало змогу підтримувати оптимальний рівень складності завдань і уникати фрустрації. Застосування диференційованих завдань, ігрових форм навчання та проблемних ситуацій сприяло активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку уваги, пам'яті, уяви та критичного мислення. Діти із затримкою психічного розвитку отримували можливість у безпечному емоційному середовищі здійснювати самостійні відкриття, здійснювати вибір, робити висновки і перевіряти їх у практичній діяльності. Це формувало у них не лише пізнавальний інтерес, а й впевненість у власних силах, почуття успіху та мотивацію до подальшого навчання.

У процесі формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти, особливу увагу приділяли методичному поєднанню різних прийомів і способів, які стимулюють активну участь дітей у навчанні та адаптовані до їхніх когнітивних можливостей. Методика проведення вправ передбачала системний підхід, де кожен етап уроку був спрямований на послідовне включення учнів у активну пізнавальну діяльність, використовуючи ігрові, проблемні ситуації.

На уроках навчання грамоти з урахуванням особливостей пізнавального розвитку дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку враховувався індивідуальний темп сприйняття і засвоєння інформації. Учні отримували матеріал у спрощеній, доступній формі, з використанням наочних посібників, картинок, схем та наочно-графічних моделей букв і слів. Пояснення вчителя супроводжувалися повторенням важливих понять, демонстрацією дії наочно та одночасним вербальним коментуванням, що забезпечувало комплексне сприйняття матеріалу через різні канали інформації та допомагало закріплювати знання у пам'яті дітей із ЗПР.

Особливу увагу приділяли розвитку фонематичного слуху та мовленнєвих навичок через спеціально підібрані ігрові та аналітико-синтетичні вправи. Учні навчалися виділяти окремі звуки, зіставляти їх із буквами, формувати склади та слова, виконуючи завдання в ігровій формі. Використання інтерактивних

методів, таких як чистомовки, скоромовки, сюжетні ігри та «пошукові» завдання, давало можливість враховувати коротку увагу дітей із затримкою психічного розвитку та підтримувати їхню активну участь у навчальному процесі.

Крім того, на уроках активно застосовувалися прийоми, що стимулюють асоціативне мислення та уяву, зокрема використання казкових сюжетів, образів тварин і предметів, порівнянь букв із відомими предметами та природними явищами. Такі прийоми дозволяли створити емоційно позитивну атмосферу, що підвищувала мотивацію до навчання, сприяла закріпленню нових знань та формуванню стійкого пізнавального інтересу, що є критично важливим для учнів із затримкою психічного розвитку.

Також на уроках навчання грамоти різноманітні способи формування пізнавального інтересу реалізовувалися через поєднання ігрових, аналітико-синтетичних та творчих завдань. Ігрові вправи, такі як «Пошуковець», «Злови літеру» або сюжетні ситуації з казковими персонажами, дозволяли залучати учнів до активного пізнання, підтримували увагу та емоційний контакт із навчальним матеріалом. Через ігрову форму учні з ЗПР могли легше сприймати нові букви, звуки та склади, повторювати їх у процесі діяльності та пов'язувати з реальними образами з навколишнього світу.

Аналітико-синтетичні вправи, такі як «Утвори склад», «Назви звуки» та «Відшукай кінець», сприяли розвитку фонематичного слуху, логічного мислення та мовленнєвих навичок. Виконуючи ці завдання, учні із ЗПР навчалися виділяти окремі звуки, співставляти їх із буквами, утворювати склади і слова. Робота в парах або в малих групах давала змогу враховувати індивідуальні темпи сприйняття та засвоєння матеріалу, стимулювала взаємодію та соціальні навички, а також підтримувала мотивацію до навчання через досягнення конкретних результатів.

Творчі методи та прийоми, включаючи асоціативні вправи, порівняння букв із відомими предметами та природними явищами, використання казкових сюжетів і тематичних віршів, забезпечували емоційно позитивну атмосферу на уроках. Вони стимулювали уяву та асоціативне мислення учнів, дозволяли закріплювати знання у пам'яті через наочні та емоційно забарвлені образи, а

також формували стійкий пізнавальний інтерес. Завдяки такому поєднанню різних способів навчання уроки ставали більш динамічними, цікавішими та ефективними для учнів із затримкою психічного розвитку.

Ігрова спрямованість уроків навчання грамоти в 1 класі забезпечувалася через використання сюжетно-рольових та тематичних ігор, які ставали основним засобом залучення учнів до навчальної діяльності. Наприклад, учні подорожували казковим потягом, шукали «загублені» букви або виконували завдання від улюблених казкових персонажів. Такі ігрові ситуації дозволяли не лише утримувати увагу дітей, а й створювати емоційно позитивний контекст, у якому засвоєння нових звуків, букв і складів відбувалося природно та цікаво.

Ігрові вправи включали активне використання фізичних дій, пантоміми та імітації звуків природи або тварин, що сприяло розвитку слухового та рухового сприйняття навчального матеріалу. Наприклад, діти наслідували голоси тварин, зображували природні явища або відтворювали рухи об'єктів, пов'язаних із буквою або звуком. Такий інтерактивний підхід допомагав учням із затримкою психічного розвитку краще концентруватися, підвищував активність і сприяв ефективному закріпленню знань через багатоканальне сприйняття інформації.

Крім того, на уроках активно застосовувалися ігри на пошук, перетворення та маніпуляцію словами і буквами, які стимулювали пізнавальну активність і логічне мислення. Учні складали слова з «розсипаних» букв, шукали звук у слові, утворювали нові слова, змінюючи склади, або відгадували загадки, пов'язані з буквами. Така організація навчання дозволяла інтегрувати навчальні та ігрові завдання, підтримувати інтерес учнів протягом уроку та формувати позитивне ставлення до навчальної діяльності з перших днів навчання грамоти.

Формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку потребувало особливої організації уроку, у якій поєднано поетапність, наочність, ігрову спрямованість та посилену емоційну підтримку. Охарактеризуємо особливості проведення уроку на тему «Звук [і]. Буква і, І. Звук [і] в ролі окремого слова».

На початку уроку вчитель створює емоційно-пізнавальний настрій, пропонуючи дітям допомогти казковому герою Незнайкові, який «розсипав»

букви. Учні працюють у грі «Букви розсипалися»: із запропонованих літер вони відновлюють слова молоток, килим, орел. Такий прийом розвиває уміння співвідносити звуковий склад слова з його графічним відображенням, активізує словниковий запас та сприяє залученню дітей із ЗПР до колективної діяльності. Далі проводиться гра «Злови літеру»: учні плескають у долоні, коли чують звук [м] у римованому тексті. Така вправа тренує фонематичний слух й актуалізує увагу, готуючи дітей до свідомого виділення звука в мовленнєвому потоці.

Учитель пропонує розглянути малюнки й назвати предмети, визначивши звук, спільний для всіх слів. Поступово діти доходять до висновку, що це звук [і]. Для тренування слухового розрізнення проводиться гра «Хто почує звук [і]?»: учитель читає вірш, а учні плескають щоразу, коли чують слово із цим звуком. Завдяки простоті правил та ритмічності вірша вправа є доступною для учнів із затримкою психічного розвитку, підтримує інтерес і допомагає утримувати увагу. Після цього діти працюють із чистомовкою, промовляючи її «луною», що полегшує засвоєння звукових поєднань, формує плавність мовлення та ритміко-інтонаційну виразність.

Для переходу від звука до букви вчитель пропонує дітям отримати завдання від «Снігової королеви»: у грі «Доповни слово» учні мають поширити подані склади так, щоб утворилися повноцінні слова. Після цього проводиться гра «Кидаю склади», у якій учитель називає «тверді» склади, а учні мають утворити їх «м'які» відповідники зі звуком [і] (ти – ті, ни – ні тощо). Такий прийом важливий для учнів із ЗПР, оскільки допомагає краще диференціювати тверді та м'які приголосні, розвиває мовленнєво-рухові навички та зміцнює звукову компетентність. У фінальній грі «Сніжинки» діти «розморожують» букви в словах, де окремі літери замінені на сніжинки, що активізує увагу, зорове сприймання й уміння добирати потрібну букву залежно від місця звука в слові. Такий комплекс різноманітних ігрових вправ забезпечує доступне й емоційно насичене ознайомлення учнів з буквою І, сприяє формуванню фонематичного слуху та стійкого пізнавального інтересу.

Охарактеризуємо особливості проведення уроку на тему «Звуки [с], [с'], буква с, С (ес). Читання складів і слів із буквою с». На початку уроку створюється

мотиваційна ситуація через загадку, що активізує попередні уявлення учнів і налаштовує їх на сприймання нового матеріалу. Діти слухають загадку про сову, відгадують її і таким чином переходять до навчального завдання. Після цього вчитель повідомляє, що сова несла листа, але загубила ключик, і знайти його можна лише виконавши низку завдань. Така сюжетна основа забезпечує ігрову спрямованість, підтримує інтерес та стимулює учнів до активної роботи.

Центральну частину уроку становлять аналітико-синтетичні вправи, спрямовані на формування фонетико-фонематичних умінь. Учитель організовує гру «Утвори склад», під час якої називає звуки, а діти поєднують їх у склади; гру «Назви звуки» – учні аналізують склад і визначають його звуковий склад; гру «Мікрофон по колу», де діти добирають слова зі звуками [с] та [с’]. Далі організовується робота в парах: серед зображених предметів необхідно вибрати ті, у назвах яких чується відповідний звук, і побудувати їх звукові моделі. Такі вправи розвивають уміння порівнювати, аналізувати, зіставляти, а також сприяють чіткому засвоєнню нових звуків.

Після виконання звукових вправ відбувається ознайомлення з графічним образом букви с: діти розглядають її будову, знаходять предмети, схожі на цю букву, слухають короткий віршик В. Гринька та відтворюють асоціативні образи. Далі учні переходять до читання складів з буквою с: на малюнку сонечка в центрі позначена буква с, а на промінцях розташовані голосні а, о, і, и, у. Під керівництвом учителя діти читають прямі та обернені склади, поступово переходячи до читання простих слів. Завдяки поєднанню ігрових і тренувальних вправ забезпечується формування навичок звукового аналізу та читання, а навчальний матеріал подається у доступній та емоційно привабливій формі.

Під час вивчення звука [а] і букви А вчитель створює навчальні ситуації, що актуалізують природну допитливість дітей, поступово переводять їх від елементарного впізнавання звука до самостійного використання букви у словах та реченнях. Урок будується так, щоб кожна вправа була короткою, чітко структурованою, супроводжувалася зоровими опорами та емоціями (вірш, гра, сюжет). Такий підхід є важливим для учнів із ЗПР, адже їхня увага є нестійкою, а здатність до узагальнення формується повільніше, ніж у їхніх ровесників.

На початку уроку вчитель пропонує дітям уважно роздивитися зображення предметів і промовити їх назви. Далі запускається гра «Знайди спільний звук». Учитель звертається до дітей:

– Роздивіться малюнки, вимовте назви предметів. Який звук ви чуєте в кожному слові?

Після паузи учні відповідають: – [а]!

Педагог далі ставить запитання, які допомагають осмислити природу звука:

– Це голосний чи приголосний? Як ви це зрозуміли?

Діти пояснюють: – Він співається, повітря проходить легко.

У дітей із ЗПР цей момент є важливим: учитель не поспішно з контрольних питань переходить до короткого емоційного підсилення – похвали, повтору всією групою, показу на схемі «Голосні – приголосні».

2. Гра «Полювання»: розвиток слухової уваги

Для розвитку слухової концентрації та здатності помічати звук у потоці мовлення педагог читає віршик Н. Забіли. Перед початком він попереджає:

– Слухаємо уважно! Як тільки почуєте слово зі звуком [а], плескайте у долоні.

Діти із ЗПР зазвичай реагують із затримкою, тому вчитель читає повільніше, робить інтонаційні акценти:

Автобус їде по алеї,
Акація цвіте в садку,
А ми, зібравшись під нею,
Абетку вивчили легку.

Після читання вчитель ставить уточнювальні запитання:

– Які слова почули зі звуком [а]? Хто хоче повторити?

Такі діалоги допомагають учням не лише впізнати звук, а й підтвердити своє вміння, що суттєво підвищує мотивацію.

3. Робота зі словом «айстра»: мовленнєво-пізнавальний аналіз

Учитель демонструє букет айстр, стимулюючи емоційне сприйняття:

– Подивіться, діти, яка чудова квітка! Назвіть її.

– Айстра!

Після короткої легенди про походження слова («з порошини, що впала зі зірки») учитель пропонує складо-звуковий аналіз слова айстра: визначення наголосу, кількості звуків, місця звука [а]. Дітям із ЗПР важко виконувати такий аналіз без опори, тому педагог використовує кольорові фішки, схеми слів, лінійки-звуковички.

4. Ігрове опрацювання букви «А»

У грі «На що схожа буква?» учитель читає вірш В. Гринька:

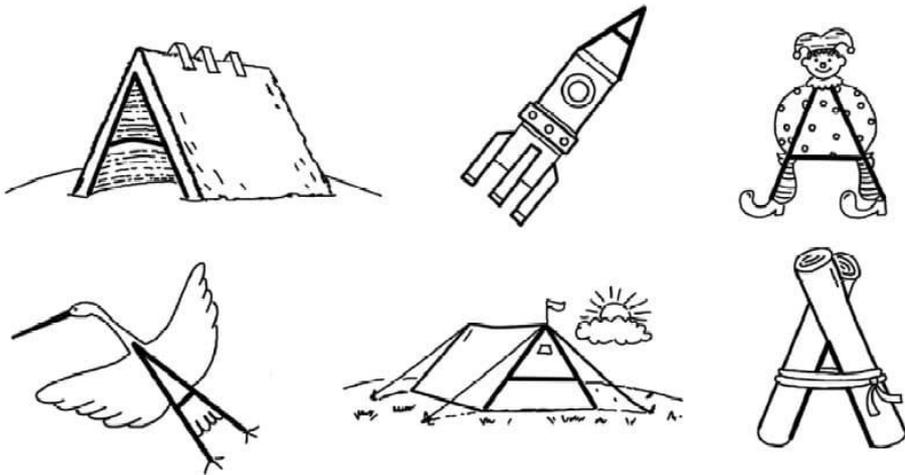
А яка ж та буква А?

Що нагадує вона?

Мов шпаківня, мов намет...

Після декламації він ставить запитання:

– На що ще може бути схожа буква А?

Діти пропонують варіанти, а педагог підкреслює образність мислення:

– Ти помітив схожість з куренем? Молодець, це правильна відповідь!

Далі – гра «Пошуковець»: діти визначають місце букви *a* у словах-назвах тварин. Для дітей із ЗПР слова супроводжуються великими яскравими картками, де буква *a* виділена кольором.

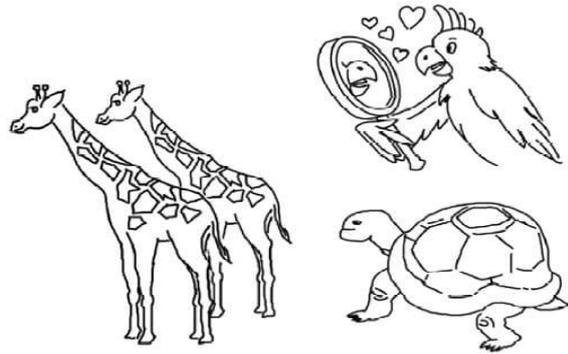
(Папуга)

(Черепашка)

(Жираф)

5. Гра «Святковий стіл»: класифікація та формування словника

Учитель пропонує назвати овочі, ягоди та фрукти зі звуком [а]: абрикос, ананас, картопля, баклажан, кавун тощо.

Далі ставить запитання:

– Чи корисно їх їсти? Чому?

Для дітей із ЗПР вчитель пояснює короткими фразами, використовуючи малюнки:

– У моркві є вітамін А. Він допомагає рости.

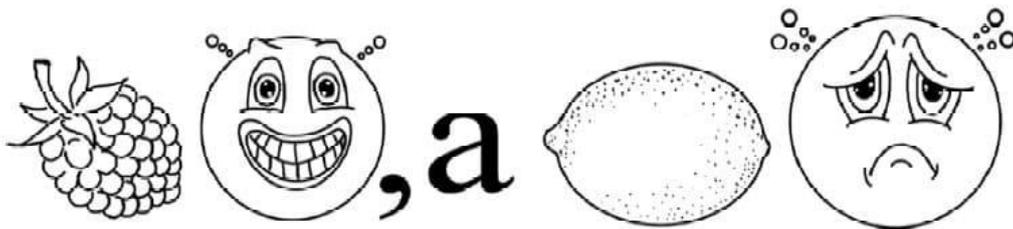
6. Творче завдання: слово «а» як частина речення

Учні читають піктограму-речення. У діалозі вчитель ставить питання:

– Скільки слів у реченні?

– Яке слово третє?

– Що вам допомогло здогадатися, які це слова?

Діти відповідають, орієнтуючись на малюнки та емоційні вирази обличчя персонажів. Це важливо, бо діти із ЗПР спираються на невербальні підказки.

7. Проблемні запитання («питання-капкани»)

Учитель пропонує оцінити правильність висловів:

– Кіт – тварина, а окунь – риба.

– Жук маленький, а метелик гарний.

Після обговорення діти знаходять логічні помилки. Це сприяє розвитку мислення й навичок порівняння.

8. Повторення: образи букви А + декламування хором

Учитель демонструє малюнки, схожі на букву А, і пропонує охарактеризувати звук.

На завершення діти хором промовляють вірш:

В алфавіті А – найперша!

В алфавіті А – найлегша!

Ширше ротик розкривай,

Букву А ти проспівай: А-а-а-а!

Хорове проговорювання дає змогу утримати увагу й активізувати мовлення дітей із ЗПР.

9. Гра «Букет» – інтеграція зі змістом попереднього уроку

Учитель нагадує дітям сюжет учорашнього заняття («вітали букву А з днем народження»).

Потім пропонує скласти букет із квітами, у назвах яких є звук [а]: айстра, ромашка, мальва.

-	.	-	.	-	-	.
			А			А

-	.	=	-	.
	А			А

Проводиться звуковий аналіз слів.

10. Гра «Ніч»: розвиток фонематичного слуху

Учитель забарвлює вправу в казковий сюжет:

– Чорна ніченько-чарівниченько...

Діти заплющують очі. Учитель вимовляє злиття звуків зі звуком [а]:

[н] – [на], [п] – [па], [м] – [ма], [з] – [за], [к] – [ка], [ж] – [жа] і т. ін.

Завдання – повторити, розрізняючи початкові приголосні.

11. Гра «Будь уважним»: класифікація слів

Учитель читає ряд:

Акація, агрус, ананас, абрикос

Діти шукають зайве слово.

Вчитель допомагає:

– Думаймо разом: яке слово не стосується їжі?

Такі запитання навчають порівнювати та аргументувати.

12. Робота зі словом «акробат»: словникова робота + вірш

Учитель запитує:

– Хто такий акробат?

Після пояснення читає вірш:

Ми тендітні, ми граційні...

Далі обговорює важливість руху, зарядки.

13. Гра «Букви-акробатки»

Учні мають знайти ті букви А, які «полінувалися» й неправильно виконали «рух». Вправа тренує зорову увагу.

14. «Виправ помилки Незнайка» – розвиток мовленнєвої компетентності

Учитель читає речення, а діти пояснюють, чому їх треба змінити:

– Земля чорна, а сніг білий.

Така вправа допомагає учням із ЗПР усвідомити логічні зв'язки й узгоджувати ознаки предметів.

Як бачимо, за таких умов учні молодшого шкільного віку із ЗПР активно включаються в освітній процес, оскільки він набуває емоційної привабливості, ігрової динаміки та опори на наочність. Чітка структура завдань, часті повтори, емоційна підтримка мовлення, використання поезії, образів і діалогів сприяють формуванню стійкого пізнавального інтересу, розвитку фонематичного слуху, словникового запасу та здатності дітей із ЗПР застосовувати нові знання під час читання й складання простих речень.

Охарактеризуємо особливості проведення уроку на тему «Звук [о]. Буква о, О. Складання речень за малюнками. Актуалізація опорних знань учнів».

1. Актуалізація опорних знань. Ігрова ситуація «Космічні зірочки»

Учитель створює інтригу:

– Подивіться, діти, хтось розсипав на дошці чарівні зірочки з буквами.

Давайте врятуємо їх і складемо зі знайдених букв слова.

- 1) (Комета)
- 2) (Сонце)
- 3) (Місяць)

Діти складають прості слова за зразком учителя. Після кожного правильного слова педагог обов'язково підкріплює дію:

– Молодці! Слово прочитали правильно. А зараз із цих слів складемо речення за схемами.

_____.

_____.

_____.

Учитель показує наочні схеми речень (малюнково-графічні). Діти складають усні речення, орієнтуючись на зображення.

2. Вступна загадка. Мотивація

Учитель читає загадку повільно, із зоровою опорою – картинкою букви О:

«Ох, – зітхнула Оля тихо,

Не виходить буква, лихо.

Наче бублик, ось така.

Що за літера така?»

Діти відповідають: – Буква О!

Учитель оголошує тему:

– Сьогодні у нас космічна подорож із буквою О. Вирушимо в неї разом!

3. Робота з образом букви О. Вірш І. Січовика

Учитель читає вірш:

Сонце, наче буква О,

Над землею попливло...

Після читання педагог веде діалог:

– На що, як ви думаєте, схожа буква О?

(Діти називають: бублик, сонце, м'яч, колесо, круглий отвір.)

Діти із ЗПР часто потребують зорової опори – учитель демонструє картки з відповідними предметами.

Учитель додає емоційний момент:

– На планеті Океанія мешканці говорять дуже швидко. Хочете поспілкуватися з ними? Тоді треба потренувати вимову.

4. Артикуляційні та мовленнєві тренування

Скоромовка (повільне проговорювання з опорами):

Оленя одне блукало...

Учитель вимовляє кожен рядок, діти повторюють хором і по одному.

Чистомовка з ритмічними рухами:

Ок-ок-ок – ось колючий їжачок...

Діти супроводжують вимову рухами рук, що допомагає підтримати увагу.

5. Вправа «Послухай і покажи» (робота зі схемами)

Учитель каже:

– Я буду називати слова. Подумайте, де в слові чується звук [o], і підніміть картку зі схемою: [o] на початку, у середині чи в кінці слова.

<u>О</u>		
	<u>О</u>	
		<u>О</u>

Слова з паузами між ними: яблуко, орел, історія, олівець, Європа, скло, океан, черговий, дерево.

Учитель обов'язково коментує кожну відповідь:

– Так, правильно! У слові “орел” звук [o] стоїть на початку.

6. Розв'язування кросворда (із картинками)

Учитель показує зображення і дає загадки, читаючи повільно, а потім запитує:

– Яке слово сховалося? Давайте вимовимо його і знайдемо звук [o].

1	О					
2	О					
3	О					
4	О					

1. Осел – картка із зображенням.
2. Окунь – картинка риби.
3. Олівець – зображення шкільного приладдя.
4. Опеньки – малюнок грибів.

Після кожного слова діти визначають:

– Де в цьому слові звук [o]?

7. Складання речень за малюнками

Учитель демонструє 2–3 малюнки (з тими ж словами: осел, олівець, опеньки).

Пропонує дітям скласти прості речення:

- Що робить осел?
- Що можна робити олівцем?
- Де ростуть опеньки?

Педагог допомагає дітям побудувати речення за схемами:

“Хто?” + “що робить?” / “Де?” + “що?” / “Хто?” + “який?”

Учитель наголошує на успіхах:

– Ми сьогодні подорожували космосом, вправлялися у вимові звука [o], шукали його в словах, відгадували загадки. Буква О тепер вам добре знайома!

У результаті поєднання всіх зазначених прийомів – актуалізації знань, загадок, віршів, скоромовок, чистомовок, роботи з картками, кросвордів та ігрових сюжетів – формувалася комплексна методика розвитку пізнавального інтересу, яка одночасно розвивала фонематичний слух, мовленнєві навички, логічне мислення, увагу та уяву учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку. Такий підхід дозволяв адаптувати освітній процес до індивідуальних можливостей учнів, забезпечував емоційне залучення та формував стійкий інтерес до навчання грамоти, що є ключовою умовою успішного навчання дітей із особливими освітніми потребами.

Психолого-педагогічна підтримка учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти відбувалася через взаємодію вчителя з дітьми. Вчитель створював сприятливе емоційне середовище, мотивував учнів до активної участі в освітньому процесі та підбирав завдання відповідно до рівня розвитку і темпу сприйняття кожної дитини. Під час пояснення нового матеріалу застосовувалися повторення важливих понять, наочні посібники, демонстраційні моделі букв і слів, що давало змогу дітям з ЗПР засвоювати інформацію та знижувало тривожність під час навчання.

Велику роль у підтримці відігравали батьки, які разом із вчителем продовжували навчальну діяльність удома. Батьки отримували рекомендації щодо проведення спільних ігор, вправ на розвиток фонематичного слуху та мовленнєвих навичок, що забезпечувало повторення і закріплення матеріалу у комфортній і безпечній домашній атмосфері. Така освітня співпраця сприяла формуванню позитивного ставлення дітей молодшого шкільного віку із ЗПР до навчання та підвищувала їхню впевненість у власних силах.

Шкільний психолог та соціальний педагог надавали додаткову підтримку дітям молодшого шкільного віку із ЗПР, працюючи як індивідуально, так і в малих групах. Вони здійснювали корекційні та психолого-педагогічні вправи, спрямовані на розвиток уваги, пам'яті, мовлення та комунікативних навичок. Спільні консультації з учителем дозволяли адаптувати навчальні завдання під

потреби кожного учня, враховуючи особливості пізнавального розвитку та емоційного стану, що забезпечувало комплексний підхід до формування стійкого пізнавального інтересу та успішної соціальної інтеграції дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Отже, використані способи, методи та прийоми формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти передбачають поєднання наочно-асоціативних, ігрових, аналітико-синтетичних та творчих завдань, що стимулюють увагу, мовленнєву активність, розвиток фонематичного слуху та уяви. Використання карток-блискавок, ігор із виділенням звуків і складів, загадок, чистомовок, сюжетних ігор, а також наочно-графічних образів букв дає змогу адаптувати навчальний матеріал до специфічних потреб дітей із затримкою психічного розвитку, підтримує емоційне залучення та створює позитивну мотивацію до навчання. Системне застосування цих методів, способів, форм і прийомів роботи забезпечує ефективне засвоєння грамоти, сприяє розвитку мислення, уяви та самостійності дітей молодшого шкільного віку із ЗПР, формуючи стійкий інтерес до навчальної діяльності та підтримуючи успішність освітнього процесу.

2.3. Аналіз ефективності експериментальної методики формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти

Педагогічний експеримент було проведено на базі Комунального закладу Львівської обласної ради «Багатопрофільний навчально-реабілітаційний центр Святого Миколая» з метою оцінки ефективності експериментальної методики формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти. Вибірка складалася з 10 дітей 6 років із затримкою психічного розвитку.

Експериментальне дослідження здійснювалося у три етапи. Зокрема, на констатувальному етапі проводилося первинне діагностування рівня розвитку пізнавального інтересу дітей молодшого шкільного віку із ЗПР до навчання грамоти з використанням методів опитування й спостереження за навчальною активністю учнів на уроках, а також під час опитування вчителів і батьків. Вказане уможливило початковий рівень зацікавленості дітей, особливості сприйняття ними нового матеріалу та труднощі у засвоєнні букв і слів, а в подальшому – адаптувати навчальні матеріали до конкретних потреб учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Вважаємо доцільним наголосити, що організація дослідження рівня сформованості пізнавального інтересу до уроків навчання грамоти серед молодших школярів із затримкою психічного розвитку здійснювалася, зокрема, через усне опитування із застосуванням заздалегідь розроблених, адаптованих запитань. Такий формат збору емпіричних даних є оптимальним для здобувачів освіти цієї категорії, оскільки дозволяє отримати інформацію про їхні особисті враження від навчальних занять, труднощі, що виникають під час опанування звукового аналізу, читання та письма, а також ставлення до різних прийомів і засобів навчання. Питання були сформульовані максимально просто, коротко та емоційно зрозуміло, що сприяло щирості відповідей, зменшувало тривожність дітей із ЗПР та підвищувало достовірність отриманих результатів. Усне опитування дозволило з'ясувати не лише рівень зацікавленості уроками навчання грамоти, а й ставлення до таких аспектів, як робота з букварем, виконання артикуляційних і звукових вправ, використання наочності, карток, предметних і дидактичних моделей, коротких мультимедійних фрагментів, спрямованих на полегшення розуміння звуків, букв і складів.

Окрім того, зазначимо, що використання подібних методів дослідження дало змогу визначити, які саме компоненти навчальної діяльності стимулюють інтерес молодших школярів із ЗПР, а які, навпаки, викликають у них труднощі, нерозуміння або емоційне виснаження. Це особливо важливо, зважаючи на повільніший темп пізнавальних процесів, нестійкість уваги, обмежений обсяг оперативної пам'яті та підвищену потребу в зоровій та предметній опорі у дітей

цієї категорії. Виявлення чинників, що підсилюють чи знижують мотивацію до опанування грамоти, створює підґрунтя для розроблення адаптованих стратегій навчання, які передбачають використання інструкцій, багатоканальної подачі матеріалу, поетапного формування умінь та диференційованих творчих завдань. Запитання, використані під час опитування, були доступними для розуміння учнями із ЗПР, що забезпечило точність отриманої інформації (Додаток А).

Складовою констатувального етапу експериментального дослідження виступало анкетування вчителів початкової школи, які працюють із молодшими школярами із затримкою психічного розвитку. Саме педагоги здатні надати розгорнуту характеристику їх навчальної поведінки, темпу включення в роботу, рівня пізнавальної активності, особливостей виконання вправ зі звукового аналізу, читання складів і слів, а також реакції на різні види наочності та корекційно-розвивальних методів. Учителі можуть детально описати, які прийоми та засоби навчання сприяють підвищенню інтересу до уроків навчання грамоти, які інструменти викликають найбільшу активність, а також у яких конкретних випадках діти із ЗПР зазнають труднощів через недостатню сформованість фонематичного слуху, моторики чи мовленнєвого контролю.

Ми враховували, що на основі власних спостережень педагоги здатні сформулювати рекомендації щодо вдосконалення навчально-методичного забезпечення уроків навчання грамоти, зокрема шляхом активнішого застосування предметних моделей, звукових схем, опорних карток, сенсорних матеріалів, мультимедійних презентацій, коротких навчальних відео та ін. Анкетування вчителів дозволяє отримати об'єктивну та професійну оцінку ефективності застосовуваних методів у реальних умовах спеціальної та інклюзивної освіти, а також окреслити оптимальні шляхи інтеграції корекційно-розвивальних технологій у процес навчання грамоти (Додаток Б).

Досить важливим виявилось анкетування батьків молодших школярів із затримкою психічного розвитку, адже саме вони можуть надати інформацію про особливості навчальної поведінки дитини вдома, її емоційне ставлення до уроків навчання грамоти та прояви зацікавленості у виконанні завдань у позаурочний час. Батьки здатні повідомити, чи прагне дитина самостійно виконувати звукові

вправи, роздивлятися букви, читати короткі склади, чи, навпаки, уникає подібної діяльності, швидко відволікається або втомлюється. Надзвичайно цінними є їхні спостереження щодо змін у мотивації, емоційній стабільності та рівні впевненості дитини під час використання додаткових дидактичних матеріалів та мультимедійних ресурсів, що можуть застосовуватися у навчанні грамоти. Завдяки цьому стало можливим з'ясувати, як саме організовується навчальна діяльність у сімейному середовищі, які стратегії та засоби полегшують сприйняття нового матеріалу, а також наскільки допоміжні технології сприяють підвищенню інтересу до навчання (Додаток В).

Охарактеризуємо результати констатувального етапу експериментального дослідження, спрямованого на виявлення рівня сформованості навчальної мотивації та пізнавального інтересу до уроків навчання грамоти у 10 учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку. Анкетування було спрямоване на визначення ставлення дітей до процесу оволодіння навичками читання і письма, а також умов, за яких навчання є для них більш доступним і привабливим, і чинників, що зумовлюють труднощі в опануванні відповідного матеріалу. Усі запитання були сформульовані у доступній формі з урахуванням особливостей пізнавального розвитку досліджуваних.

Охарактеризуємо відповіді на кожне із запитань анкети учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Результати опитування засвідчили, що 3 із 10 учнів (30%) виявили стійке позитивне ставлення до уроків навчання грамоти та зазначили, що їм подобається працювати з літерами, складами та короткими словами. 5 учнів (50%) відповіли, що їхнє ставлення залежить від конкретного виду діяльності: одні дітям подобається слухати вчителя та розглядати букви, але викликають труднощі завдання на списування; інші, навпаки, демонструють зацікавленість у впізнаванні літер, але уникають завдань на читання. 2 учні (20%) висловили байдужість або заявили про незначний інтерес до предмета, що може бути зумовлено як загальною низькою навчальною мотивацією, так і труднощами, пов'язаними з особливостями пізнавального розвитку.

Крім того, половина опитаних учнів із ЗПР (5 осіб, 50%) віддали перевагу операціям з обведенням букв, що пояснюється їхньою потребою у наочно-дійовій, моторній діяльності, яка є доступнішою в умовах затримки психічного розвитку. Троє учнів (30%) обрали розпізнавання букв на картках, підкреслюючи інтерес до візуальних форм навчання та завдань, які не передбачають тривалої концентрації уваги. Лише 2 учні із ЗПР (20%) відзначили, що найбільше люблять читати склади, що підтверджує наявність початкової готовності до формування навичок читання в окремої частини досліджуваних.

На запитання про улюблені букви та звуки 4 учні (40%) назвали звуки, які мають чітке і легко відтворюване артикуляційне положення (наприклад, [м], [с], [п]). Троє учнів (30%) віддали перевагу буквам, що асоціюються з конкретними предметами (наприклад, «О», бо «схожа на м'яч»). Ще 3 учні (30%) відповіли, що їм важко визначитися з улюбленими звуками чи буквами, що зумовлено недостатньо сформованими фонематичними уявленнями та загальними труднощами у вербалізації власних уподобань.

Чотири учні (40%) відповіли, що вивчення нових букв є для них досить складним, особливо коли такі букви мають схожі графічні елементи або містять малозрозумілі для них артикуляційні особливості. П'ятеро учнів (50%) зазначили, що труднощі виникають лише іноді, переважно тоді, коли вивчення нових букв супроводжується завданнями на читання складів. Один учень (10%) стверджував, що вивчати нові букви йому легко, що є свідченням більш високого рівня підготовленості та сформованості фонематичного слуху.

П'ятеро учнів із ЗПР (50%) визначили як найцікавіші завдання ігрового характеру, пов'язані з пошуком та впізнаванням букв серед інших символів або предметних зображень. Троє учнів із ЗПР (30%) виявили інтерес до завдань на складання букв із елементів, що вимагає моторної активності та маніпулювання дидактичними матеріалами. Двоє учнів із ЗПР (20%) відповіли, що їм подобаються завдання на читання окремих складів, що свідчить про поступове формування їхнього інтересу до читання.

Чотири учні (40%) зазначили, що навчання грамоти є важливим, оскільки «треба вміти читати», «щоб знати, що написано». Троє учнів (30%) заявили, що

грамота важлива лише в певних ситуаціях (наприклад, для розпізнавання вивісок або підписів на малюнках). Троє учнів (30%) наголосили, що не знають, навіщо потрібно вчитися читати, або не вважають це важливим, що відображає недостатній рівень усвідомлення практичної цінності навчання в умовах ЗПР та підкреслює необхідність додаткової мотиваційної роботи.

Крім того, четверо учнів (40%) відповіли, що вони засмучуються у разі виникнення помилок, що свідчить про підвищену емоційну чутливість та потребу у підтримці з боку педагога. Троє учнів із ЗПР (30%) зазначили, що намагаються виправляти помилки самостійно, що вказує на сформовані елементи навчальної саморегуляції. Троє учнів (30%) заявили, що їм байдуже до помилок або що вони не звертають на них особливої уваги, що може свідчити про недостатню сформованість навчальної мотивації.

Цікаво, що п'ятеро учнів (50%) відповіли, що уроки навчання грамоти могли б стати цікавішими, якщо на них буде більше ігор та роботи з картками. Троє учнів (30%) запропонували додати більше малюнків і кольорових матеріалів, що підтверджує їхню потребу у візуальній підтримці навчального матеріалу. Двоє учнів (20%) зазначили, що уроки вже є цікавими, що свідчить про наявність достатньої внутрішньої мотивації у цієї частини групи.

Чотири учні (40%) зазначили, що найбільше люблять ігри на впізнавання букв і складів, які передбачають швидкі реакції та мимовільну увагу. Троє учнів (30%) віддали перевагу настільним дидактичним іграм (наприклад, «склади слово»), що сприяє розвитку моторики і просторового аналізу. Двоє учнів (20%) заявили, що не люблять ігор із буквами, що може бути пов'язано з труднощами у зоровому та слуховому розрізненні мовних одиниць. Один учень (10%) не зміг визначитися з відповіддю, що також є типовим для дітей із ЗПР.

Результати анкетування 10 учителів початкових класів, які працюють з учнями молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти, засвідчили наявність різних підходів до організації освітнього процесу та високу значущість ігрових форм роботи для формування пізнавального інтересу зазначеної категорії учнів.

Так, перше питання анкети було спрямоване на з'ясування, як учителі оцінюють загальний рівень інтересу учнів із затримкою психічного розвитку до уроків навчання грамоти. Четверо респондентів (40%) зазначили, що інтерес цих учнів є високим за умови використання візуальних матеріалів; п'ятеро педагогів (50%) оцінили його як середній, підкресливши залежність навчальної активності від складності матеріалу та індивідуального темпу дитини із ЗПР; один учитель (10%) вказав на низький рівень зацікавленості учнів із ЗПР, що переважно пов'язано з труднощами у сприйнятті нового мовленнєвого та графічного матеріалу. Такий розподіл засвідчує значущість адаптованих методів подання інформації та систематичної підтримки учнів із ЗПР

Друге питання анкети стосувалося визначення педагогами тем, які викликають найбільший інтерес у здобувачів молодшої школи із затримкою психічного розвитку. П'ять педагогів (50%) відзначили, що учні із ЗПР найбільше зацікавлені в опрацюванні звукового аналізу та роботи з літерами, оскільки ці завдання супроводжуються яскравими зображеннями та ігровими вправами. Троє вчителів (30%) вказали, що найбільшу цікавість викликають вправи на читання складів та коротких слів, які легко підкріплюються анімацією та озвученням. Двоє респондентів (20%) підкреслили інтерес учнів до роботи з текстовими міні-завданнями (добір слів, визначення предметів за ознаками).

Третє питання анкети дозволило з'ясувати, які види навчальних завдань найбільше подобаються учням із затримкою психічного розвитку. П'ятеро педагогів (50%) зазначили, що діти найбільше люблять ігрові інтерактивні завдання (добір букв, «оживлення» складів, впізнавання звуків на слух). Троє вчителів (30%) відзначили інтерес учнів до вправ на співвіднесення об'єктів із їх назвами, що пов'язано з наочністю матеріалу. Двоє респондентів (20%) заявили, що учні проявляють приблизно однаковий інтерес до більшості вправ, однак потребують постійного чергування різних видів діяльності та коротких етапів опрацювання, щоб уникнути перевтоми. Вказане свідчить про необхідність диференціювати завдання та урізноманітнювати форми роботи.

Четверте питання стосувалося того, які методи найчастіше допомагають підтримувати пізнавальний інтерес до навчання грамоти. Половина опитаних

учителів (50%) активно використовує ігри та вправи на інтерактивній дошці, підкреслюючи їх ефективність у формуванні уваги учнів із ЗПР. Троє педагогів (30%) частіше поєднують роботу з реальними предметами (буквені кубики, картки), що сприяє кращому розумінню навчального матеріалу. Також двоє (20%) педагогів віддають перевагу груповим формам роботи, зокрема, командним змаганням із використанням презентацій.

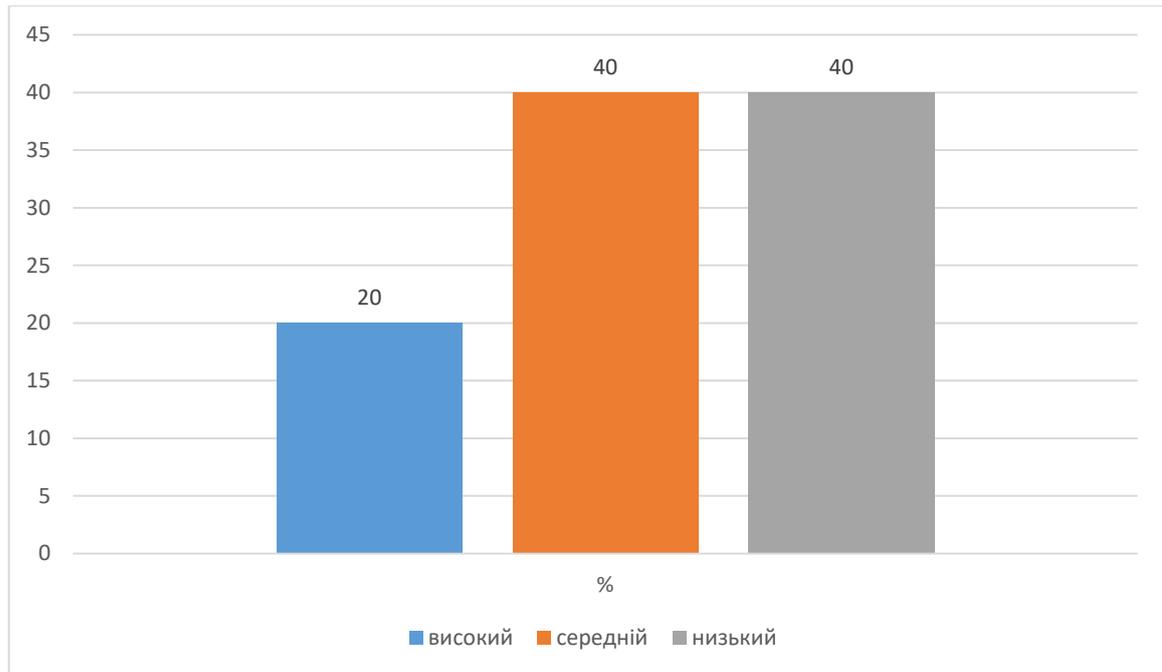
П'яте питання до педагогів було спрямоване на з'ясування того, як учні реагують на вправи з життєвим змістом та практичні завдання у навчанні грамоти. П'ятеро педагогів (50%) зазначили, що такі завдання викликають у дітей особливу зацікавленість, адже дозволяють пов'язати навчальний матеріал із конкретними ситуаціями. Троє вчителів (30%) відзначили, що інтерес учнів із ЗПР підвищується тоді, коли завдання є простими, чітко структурованими і підкріпленими наочною. Двоє респондентів (20%) повідомили, що учні із ЗПР інколи відчувають труднощі під час виконання практичних завдань, що вимагає додаткових пояснень і спеціальної адаптації.

Шосте питання анкети дало змогу визначити ставлення учнів із затримкою психічного розвитку до помилок під час навчання грамоти. П'ятеро вчителів (50%) спостерігають, що учні із ЗПР не припиняють роботу після невдачі та намагаються знайти правильну відповідь, якщо мають можливість скористатися підказками чи повторенням завдання. Троє респондентів (30%) зазначили, що учні із ЗПР іноді відчувають розчарування, однак у таких випадках звертаються по допомогу до вчителя або використовують інтерактивні підказки. Двоє педагогів (20%) повідомили, що діти із ЗПР часто уникають подальшого виконання завдань після помилки.

Сьоме питання було спрямоване на аналіз загального рівня залучення учнів із ЗПР до навчальної діяльності під час уроків навчання грамоти. П'ятеро вчителів (50%) зазначили, що під час ігрових завдань такі учні демонструють високу активність та емоційне піднесення. Троє педагогів (30%) підтвердили стабільний інтерес, але наголосили на схильності дітей із ЗПР до відволікання за тривалішої роботи. Двоє респондентів (20%) підкреслили, що використання ігор

не завжди сприяє очікуваному залученню учнів із ЗПР до навчання, якщо завдання є надто складними. Це потребує уважного добору ігрових матеріалів.

Аналіз відповідей дітей, батьків і педагогів дав змогу виокремити три рівні сформованості пізнавального інтересу учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти – високий, середній та низький (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Рівні сформованості пізнавального інтересу учнів молодшого шкільного віку із ЗПР на уроках навчання грамоти (1-й зріз, %)

Зокрема, 20% учнів з високим рівнем пізнавального інтересу активно включаються у навчальну діяльність, проявляють зацікавленість до вивчення букв, складів та коротких слів, охоче виконують письмові вправи та складають речення. Вони проявляють ініціативу у читанні та письмі, прагнуть самостійно опановувати нові теми та розв'язувати завдання різної складності. Такі діти швидко засвоюють матеріал, позитивно реагують на похвалу та успіхи, охоче беруть участь у творчих ігрових завданнях та демонструють наполегливість у подоланні труднощів. Під час уроків вони проявляють позитивне емоційне ставлення до навчання, активно взаємодіють з однокласниками і педагогом, що сприяє формуванню стійкої мотивації до навчання грамоти. Вчителі зазначили,

що такі учні швидко засвоюють нові знання, демонструють наполегливість у виконанні вправ та прагнуть самостійно досліджувати матеріал. Батьки підтвердили такі спостереження, відзначаючи, що їхні діти охоче виконують домашні завдання, проявляють інтерес до читання та письма у ігровій формі.

40% учнів із середнім рівнем пізнавального інтересу беруть участь у навчальному процесі, проте їхня активність нестійка. Вони здатні засвоювати основні поняття та правила, пов'язані з буквами, складанням складів і читанням простих слів, але потребують додаткових пояснень для опанування складніших тем. Такі діти іноді швидко втрачають концентрацію, потребують підтримки педагога та наочних матеріалів. Їх мотивація формується частково: вони охоче виконують завдання, які цікаві або подані у наочній формі, однак без постійного стимулювання і повторення матеріалу прогрес може сповільнюватися. Батьки зазначили, що їхні діти іноді проявляють ініціативу, проте потребують підказок для завершення завдань. Вчителі відзначають, що ці учні здатні освоїти матеріал, але повільніше та з допомогою, тому важливо застосовувати наочні посібники та цікаві ігри та вправи, які полегшують розуміння ними навчальних завдань.

40% учнів з низьким рівнем сформованості пізнавального інтересу демонструють пасивну або негативну позицію під час уроків навчання грамоти. Вони уникають виконання завдань, відчують страх перед помилками, часто розчаровуються при виникненні труднощів і потребують постійного супроводу педагога. Такі діти засвоюють матеріал дуже повільно, проявляють низьку самостійність у читанні та письмі, уникають участі у колективних вправах і потребують адаптованих завдань із поетапним поясненням та повторенням. Для стимулювання пізнавального інтересу учнів важливим є використання наочних посібників, ігрових та практичних вправ, що враховують їх психологічні особливості та рівень розвитку. Батьки зазначають, що їхні діти рідко виконують завдання самостійно, а вчителі підтверджують, що без постійної підтримки та адаптації завдань такі учні засвоюють матеріал дуже повільно.

Отримані дані дозволяють констатувати, що пізнавальний інтерес учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку до уроків навчання грамоти значною мірою визначається індивідуальними особливостями,

наочністю та доступністю завдань, а також рівнем педагогічної підтримки. Учні з високим рівнем інтересу активно працюють із буквами, складають слова та речення, проявляють ініціативу і охоче долучаються до колективних і творчих завдань. Водночас учні з низьким рівнем інтересу потребують індивідуального підходу, додаткових повторень та емоційної підтримки. Результати дослідження можуть бути використані для оптимізації організації уроків навчання грамоти, підвищення мотивації учнів і розвитку базових навичок читання та письма.

Формувальний етап експерименту передбачав безпосереднє впровадження експериментальної методики у роботу з дітьми молодшого шкільного віку із ЗПР на уроках навчання грамоти. При цьому використовувалися різноманітні прийоми та способи, що стимулювали пізнавальний інтерес учнів: інтерактивні ігрові вправи, чистомовки, скоромовки, робота з картками, «пошукові» завдання, складання речень за малюнками, асоціативні завдання та ін. Кожен урок навчання грамоти будувався за такою структурою: ознайомлення з новим матеріалом через наочні посібники та моделі букв, виконання практичних вправ під керівництвом учителя та інтерактивна робота для закріплення знань і вмінь. Такий підхід давав змогу підтримувати увагу дітей молодшого шкільного віку із ЗПР, забезпечував повторення та закріплення ними навчального матеріалу та сприяв формуванню стійкого пізнавального інтересу.

На контрольному етапі здійснювалося повторне діагностування рівня розвитку пізнавального інтересу учнів дітей молодшого шкільного віку із ЗПР. Використовувалися ті ж методи, що й на констатувальному етапі експерименту: спостереження та опитування здобувачів освіти, а також анкетування педагогів і батьків. Аналіз результатів показав позитивну динаміку у формуванні пізнавального інтересу порівняно з констатувальним етапом. Проведене нами дослідження засвідчило, що системне використання спеціально розроблених методів і прийомів на уроках навчання грамоти підвищує інтерес до навчання у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку.

Зокрема, на контрольному етапі експерименту було проведене повторне діагностування 10 учнів, що дозволило оцінити динаміку формування інтересу до навчання грамоти. Оцінювалися ті самі параметри, що й на констатувальному

та формувальному етапах: рівень пізнавального інтересу, активність на уроках, участь у завданнях з буквами, складами та простими словами, а також мотивація та емоційне ставлення до навчання. Для аналізу використовувалися як кількісні методи (визначення відсоткового розподілу рівнів пізнавального інтересу та порівняння показників на різних етапах експериментального дослідження), так і якісні: спостереження за поведінкою учнів, аналіз відповідей на запитання та вивчення індивідуальних особливостей прояву мотивації.

Результати повторного опитування показали, що аж 40% учнів виявили високий рівень зацікавленості: вони активно брали участь у завданнях з буквами та складанням слів, із зацікавленням виконували вправи на формування простих речень, проявляли ініціативу та прагнення до самостійного виконання додаткових завдань. Середній рівень інтересу спостерігався у 50% дітей, які активно працювали під час ігрових та наочних завдань, однак потребували додаткової підтримки для концентрації та завершення завдань. Низький рівень сформованості пізнавального інтересу виявлено у 10% учнів, які демонстрували труднощі з буквами та складанням слів, рідко проявляли ініціативу і потребували індивідуальної підтримки для залучення до навчальної діяльності.

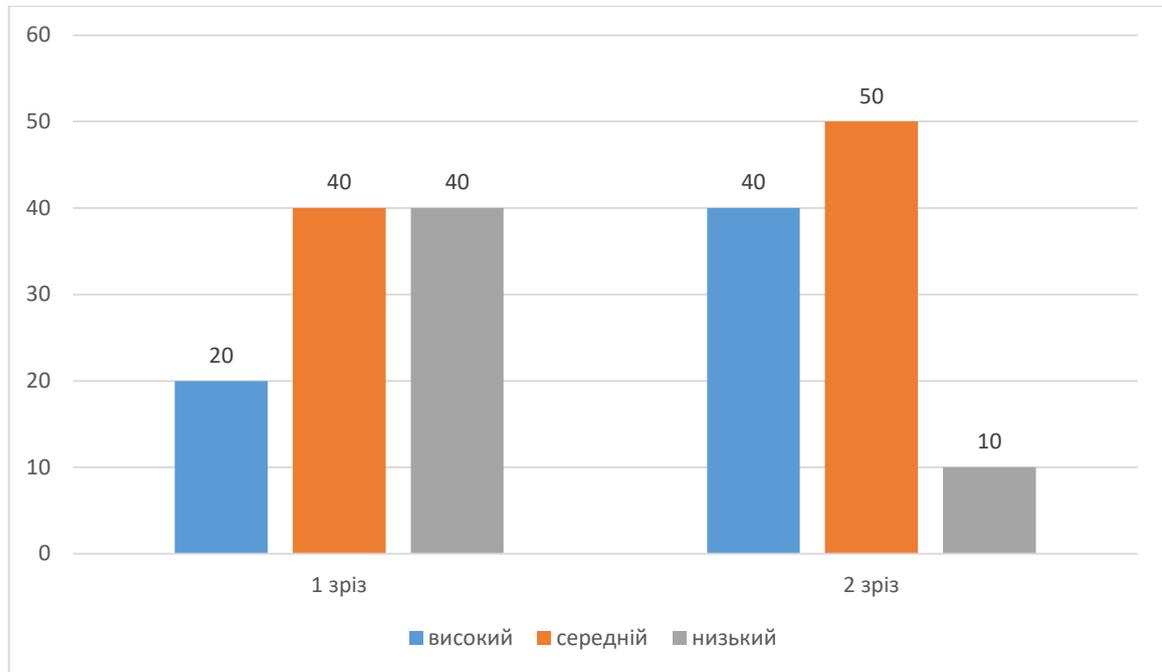
Отримані дані свідчать, що експериментальна методика стимулює пізнавальний інтерес, підвищує активність і мотивацію до навчання грамоти у першокласників із затримкою психічного розвитку. Вона забезпечує більш стійке включення учнів у навчальну діяльність, сприяє розвитку самостійності та інтересу до читання та письма, надає можливість індивідуалізації завдань і оптимально поєднує навчальні та ігрові елементи.

Загалом результати опитування учнів, батьків та вчителів свідчать про те, що пізнавальний інтерес учнів 1 класу із затримкою психічного розвитку до навчання грамоти виявився вищим порівняно з констатувальним етапом експерименту. Зокрема, учні із ЗПР демонстрували більш позитивне ставлення до уроків, активніше включалися у виконання завдань з букв, складання слів та читання простих речень, а також із зацікавленням працювали з ігровими вправами та диференційованими завданнями.

Опитування вчителів також підтвердило наявність відмінностей у ставленні учнів до навчальної діяльності на констатувальному і контрольному етапах експерименту. Педагоги, які працювали з дітьми із ЗПП на уроках навчання грамоти, зазначали, що учні демонстрували підвищену активність, охочіше брали участь у практичних та ігрових завданнях, а також швидше засвоювали нові букви та склади. Вчителі відзначали, що застосування наочних матеріалів, вправ із картками та інтерактивних ігор, що не потребують цифрових технологій, сприяло більш ефективному утриманню уваги учнів, формуванню позитивного ставлення до навчання та стимулюванню самостійної діяльності.

Батьки учнів із ЗПП також зазначали, що після впровадження методики їхні діти проявляють більшу зацікавленість у читанні та письмі, охоче виконують домашні завдання, беруть активну участь у складанні слів і простих речень, а також проявляють наполегливість при подоланні труднощів. При цьому під час першого опитування батьки відзначали менший рівень мотивації до навчання грамоти, нерідко спостерігали втрату інтересу під час виконання завдань і потребу дитини із ЗПП в постійній підтримці дорослих.

Здобуті дані підтверджують, що експериментальна методика формування пізнавального інтересу до навчання грамоти суттєво підвищує активність, мотивацію та емоційне залучення учнів 1 класу із затримкою психічного розвитку до освітнього процесу, тоді як традиційні методи, хоча й залишаються необхідними для засвоєння базових знань, не забезпечують такої ж ефективності залучення і стимулювання пізнавальної активності дітей із ЗПП. За результатами опитування учнів 1 класу із затримкою психічного розвитку, а також їхніх батьків і вчителів, було виділено три рівні сформованості пізнавального інтересу до навчання грамоти: високий, середній та низький (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Рівні сформованості пізнавального інтересу учнів молодшого шкільного віку із ЗПР на уроках навчання грамоти (2-й зріз, %)

Як бачимо, високий рівень пізнавального інтересу до навчання грамоти зафіксовано у 50% учнів із ЗПР (було у 20%). Порівняно з початковим етапом спостережень, рівень пізнавального інтересу значно зріс. Учні із ЗПР, які демонструють високий рівень інтересу, активно долучаються до виконання завдань із вивчення букв, складання простих слів і речень, із задоволенням беруть участь у диференційованих та ігрових вправах. Вони виявляють стійке бажання досліджувати нові матеріали, проявляють уважність та зацікавленість під час читання і письма, що створює позитивну мотиваційну базу для подальшого навчання.

Середній рівень інтересу до навчання грамоти зафіксовано у 50% учнів із ЗПР (було у 40%). Такий рівень характерний для дітей, які розуміють основні принципи складання слів і речень, але потребують додаткової педагогічної та психологічної підтримки для опанування складніших завдань. Вони можуть активно включатися в освітній процес, однак зацікавленість проявляється нестійко: учні можуть відволікатися або виявляти небажання завершувати завдання без допомоги вчителя. Важливим фактором підвищення інтересу є

поступове введення нових вправ, які відповідають віковим та психологічним особливостям учнів із затримкою психічного розвитку.

Низький рівень пізнавального інтересу до навчання грамоти виявлено у 10% учнів із ЗПР (було у 40%). Такий рівень інтересу характерний для дітей, які демонструють труднощі з опануванням букв, складанням слів та простих речень. Вони часто проявляють пасивність, страх перед виконанням завдань або негативне ставлення до навчальної діяльності. У контрольній групі ці показники збереглися на рівні констатувального етапу, що свідчить про необхідність застосування спеціалізованих методик і диференційованих підходів для стимулювання інтересу та розвитку базових навичок грамотності.

Таким чином, експериментальна методика формування пізнавального інтересу до навчання грамоти в учнів 1 класу із затримкою психічного розвитку виявилася ефективною. Вона сприяла підвищенню мотивації, активності та готовності дітей до самостійного засвоєння матеріалу. Порівняно з учнями контрольної групи, здобувачі експериментальної групи демонстрували більш позитивне ставлення до навчання, більшу впевненість у власних силах та готовність брати участь у диференційованих та ігрових завданнях, що свідчить про підвищення загальної ефективності освітнього процесу на уроках грамоти.

На основі результатів експериментального дослідження нами розроблено рекомендації для педагогів, котрі працюють із дітьми молодшого шкільного віку з ЗПР на уроках навчання грамоти:

1. Проводьте диференційовані заняття, адаптуючи навчальні завдання до індивідуальних можливостей кожного учня із ЗПР, щоб підтримувати інтерес і уникати навчального перевантаження.

2. Підтримуйте поступове ускладнення навчального матеріалу, ділячи його на короткі, логічно завершені етапи для кращого засвоєння дітьми із ЗПР.

3. Використовуйте ігрові форми навчання дітей із ЗПР, залучаючи рухливі вправи, мовні ігри та навчальні завдання у форматі гри.

4. Застосовуйте візуалізацію матеріалу для дітей із ЗПР, використовуючи картки, схеми, плакати та яскраві ілюстрації для наочного представлення букв, складів і слів.

5. Поєднуйте різні канали сприйняття інформації дітьми із ЗПР, надаючи матеріал через слухові, зорові та тактильні вправи.

6. Проводьте повторювані та поступові вправи, щоб учні із ЗПР закріплювали знання і послідовно переходили до складніших завдань.

7. Заохочуйте позитивне підкріплення, хвалячи дітей із ЗПР за активну участь, правильне виконання завдань та прояв ініціативи.

8. Давайте матеріал мікродозами, подаючи невеликі порції інформації, щоб діти із ЗПР могли її засвоїти і відчувати успіх.

9. Призначайте індивідуальні завдання, щоб підтримувати рівень мотивації як сильніших, так і слабших учнів із ЗПР.

10. Інтегруйте сюжетні та тематичні уроки, використовуючи близькі учням теми, такі як казки, тварини чи іграшки, для підвищення емоційного інтересу.

11. Організуйте роботу в парах та малих групах, стимулюючи взаємодію, обмін знаннями та розвиток колективного успіху.

12. Заохочуйте елементи самостійної діяльності, поступово залучаючи дітей до читання та письма з підтримуючими підказками.

13. Підтримуйте емоційний комфорт, створюючи дружню атмосферу, формуючи впевненість у власних силах та допомагаючи долати страх помилок.

14. Відстежуйте прогрес дітей із ЗПР, систематично оцінюючи їх досягнення та адаптуючи методику відповідно до результатів.

15. Залучайте батьків до освітнього процесу, інформуючи їх про методику, даючи поради щодо домашніх вправ і підтримки інтересу дітей із ЗПР.

На основі результатів експериментального дослідження нами розроблено рекомендації для батьків, щоб вони могли активно підтримувати розвиток пізнавального інтересу у дітей молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку в контексті навчання грамоти:

1. Проводьте спільно час за читанням, обираючи книги з яскравими ілюстраціями та простими словами, які відповідають віку та рівню розвитку дитини із ЗПР.

2. Підтримуйте регулярний режим навчання, виділяючи конкретний час для повторення та закріплення дитиною матеріалу з уроків навчання грамоти.

3. Заохочуйте дитину малювати та складати букви, використовуючи кольорові олівці, магнітні літери або пальчикові фарби для її розвитку.
4. Використовуйте гру як інструмент навчання дитини, створюючи завдання у вигляді пазлів, карток із буквами чи складання слів з кубиків.
5. Хваліть за успіхи та зусилля, навіть якщо результат не ідеальний, щоб підвищити мотивацію та впевненість дитини.
6. Проводьте короткі повторення вдома, акцентуючи увагу на складних моментах, які дитина не зовсім засвоїла на уроці.
7. Підтримуйте мовленнєву активність, розмовляючи з дитиною, ставлячи питання про прочитане, обговорюючи зміст історій і казок.
8. Залучайте елементи повсякденного життя, наприклад, читання етикеток, складання списків покупок, щоб навчання дитини було практичним і цікавим.
9. Організуйте спільні ігри на розвиток фонематичного слуху, складання рим, вправи на ритм і спів, що допомагають дитині краще опанувати читання та письмо.
10. Підтримуйте спокійну та позитивну атмосферу, уникаючи тиску та негативних оцінок, щоб не формувати в дитини страх перед помилками.
11. Відстежуйте прогрес дитини, спільно обговорюючи досягнення, визначаючи слабкі місця та плануючи подальші кроки навчання.
12. Співпрацюйте з учителем, уточнюючи методику, обговорюючи індивідуальні завдання для дитини та отримуючи поради щодо домашньої підтримки навчання грамоти.

Отже, аналіз результатів дослідження засвідчив, що експериментальна методика формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти виявилася ефективною. Учні на контрольному етапі дослідження продемонстрували підвищену активність, зацікавленість у виконанні завдань, більш позитивне ставлення до навчання грамоти та готовність до самостійного освоєння нового матеріалу порівняно з констатувальним етапом роботи. Спостерігалася стабільна динаміка зростання пізнавального інтересу, що підтвердили дані спостережень педагогів, оцінки батьків та результати опитувань, а також краща адаптація учнів

до освітнього процесу. Отримані результати свідчать про доцільність застосування запропонованої експериментальної методики, що враховує особливості пізнавального розвитку дітей із затримкою психічного розвитку, для стимулювання їх пізнавальної активності, високого інтересу та ефективного засвоєння навчального матеріалу на уроках навчання грамоти.

Висновок до розділу 2

1. Обґрунтовано педагогічні умови формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти, зокрема: врахування особливостей пізнавального розвитку дітей молодшого шкільного віку з ЗПР; використання різноманітних способів формування пізнавального інтересу дітей із ЗПР на уроках навчання грамоти; ігрова спрямованість уроків навчання грамоти в 1 класі для дітей молодшого шкільного віку з ЗПР; психолого-педагогічна підтримка учнів із ЗПР з боку суб'єктів освітнього процесу в школі.

2. Способи, методи і прийоми формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти передбачають поєднання наочно-асоціативних, ігрових, аналітико-синтетичних та творчих завдань, що стимулюють увагу, мовленнєву активність, розвиток фонематичного слуху та уяви. Використання карток-блискавок, ігор із виділенням звуків і складів, загадок, чистомовок, сюжетних ігор, а також наочно-графічних образів букв дає змогу адаптувати навчальний матеріал до специфічних потреб дітей із затримкою психічного розвитку, підтримує емоційне залучення та створює позитивну мотивацію до навчання.

3. На контрольному етапі педагогічного експерименту високий рівень пізнавального інтересу до навчання грамоти зафіксовано у 50% учнів із ЗПР (на констатувальному етапі було у 20%), середній рівень пізнавального інтересу виявлено у 50% (було у 40%), а низький – у 10% (було у 40%). Порівняно з початковим етапом спостережень, рівень пізнавального інтересу значно зріс.

ВИСНОВКИ

Проведене у кваліфікаційній роботі теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка методики формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти дали змогу зробити такі висновки.

1. Визначено поняття та значення пізнавального інтересу у навчанні учнів молодшого шкільного віку у психолого-педагогічній і спеціальній літературі. Пізнавальний інтерес визначено як стійке прагнення дитини до засвоєння нових знань, самостійного дослідження явищ навколишнього світу, розвитку мислення та умінь аналізувати, порівнювати й узагальнювати інформацію. Сутність пізнавального інтересу полягає у поєднанні внутрішньої мотивації, допитливості та вибіркової спрямованості на навчальні об'єкти, що забезпечує ефективність освітнього процесу та стимулює активну участь учня у засвоєнні знань. Значення пізнавального інтересу полягає не лише у підтримці навчальної активності, а й у формуванні основ самостійності, відповідальності та внутрішньої мотивації до безперервного розвитку особистості, що є фундаментом для подальшого успішного навчання й життєвого самовдосконалення. Показано, що пізнавальний інтерес у навчанні учнів молодшого шкільного віку визначає рівень мотивації та активності, формує когнітивні, емоційні та вольові процеси, сприяє розвитку самостійності та відповідальності, стимулює соціальну взаємодію, підвищує ефективність навчальної діяльності дітей і забезпечує формування у них важливих компетентностей. Без розвитку пізнавального інтересу неможливе повноцінне засвоєння знань, активне включення дітей в освітній процес і підготовка їх до самостійної освітньої діяльності у майбутньому.

2. Показано психологічні особливості учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку. Виявлено, що психологічні особливості учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку проявляються у поєднанні труднощів пізнавальної, мовленнєвої, емоційної та соціальної сфер. Такі діти зазвичай мають обмежену здатність до концентрації уваги, утримання інформації та узагальнення, що ускладнює засвоєння навчального матеріалу.

Вони часто демонструють емоційну нестабільність, труднощі в саморегуляції та обмежені навички соціальної взаємодії, що впливає на участь у колективних заняттях і групових іграх. Крім того, мовленнєві порушення та обмежений словниковий запас ускладнюють спілкування з однокласниками та педагогами. Водночас, врахування педагогами цих особливостей у навчальному процесі початкової школи, використання індивідуалізованих підходів, структурованих завдань, ігрових та інтерактивних методик сприяє розвитку когнітивних і соціальних навичок, підвищує ефективність засвоєння знань і забезпечує більш успішну інтеграцію учнів із ЗПР у шкільне середовище.

3. Виявлено основні чинники та умови формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку, серед яких психологічні, такі як створення позитивної емоційної атмосфери на уроці, особистісно-орієнтоване спілкування з учителем, підтримка емоційного включення та мотивації, а також розвиток вольових зусиль для подолання пізнавальних труднощів; вікові та індивідуальні особливості дітей, їхні задатки та здібності, що дає змогу організувати освітній процес із максимальною ефективністю та врахуванням потреб кожного учня; освітні чинники, що охоплюють адаптований зміст навчального матеріалу, використання цікавих та проблемних завдань із різними рівнями складності, доступну подачу нового матеріалу, яка відповідає психофізіологічним можливостям дітей, активне застосування дидактичних ігор, наочних посібників, елементів казковості та фантазії; соціальні чинники, зокрема вплив однолітків, взаємодія в колективі, підтримка батьків і педагогів, а також соціальне середовище, включно із засобами масової інформації та інформаційними технологіями, які сприяють формуванню навичок співпраці, взаємодопомоги та комунікації; методичні чинники, які визначають ефективність використання різноманітних форм і методів навчання, структурованого уроку з чергуванням діяльності, поєднання фронтальної, групової та індивідуальної роботи, а також систематичне стимулювання пізнавальної активності учнів із ЗПР через завдання, які вимагають мислення, спостережливості, уваги та самостійності.

4. Обґрунтовано педагогічні умови формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти, зокрема: врахування особливостей пізнавального розвитку дітей молодшого шкільного віку з ЗПР, що передбачає адаптацію навчального матеріалу та методів викладання до рівня розвитку уваги, пам'яті, мислення та мовленнєвих навичок кожної дитини та дає змогу ефективніше залучати учнів до навчання; використання різноманітних способів формування пізнавального інтересу дітей із ЗПР на уроках навчання грамоти, що охоплює застосування наочних матеріалів, творчих завдань, практичних вправ і проблемних ситуацій, які стимулюють активність, бажання досліджувати та засвоювати нові знання; ігрова спрямованість уроків навчання грамоти в 1 класі для дітей молодшого шкільного віку з ЗПР, що забезпечує емоційно позитивну атмосферу, залучає дітей до навчальної діяльності через ігри, конкурси та інтерактивні вправи, підвищуючи їхню мотивацію та інтерес до читання і письма; психолого-педагогічна підтримка учнів із ЗПР з боку суб'єктів освітнього процесу в школі, що проявляється у створенні безпечного та підтримуючого середовища, наданні допомоги в процесі навчання, корекції труднощів і стимулюванні самостійності та сприяє формуванню стійкого пізнавального інтересу.

5. Охарактеризовано способи, методи і прийоми формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти, які передбачають поєднання наочно-асоціативних, ігрових, аналітико-синтетичних та творчих завдань, що стимулюють увагу, мовленнєву активність, розвиток фонематичного слуху та уяви. Використання карток-блискавок, ігор із виділенням звуків і складів, загадок, чистомовок, сюжетних ігор, а також наочно-графічних образів букв дає змогу адаптувати навчальний матеріал до специфічних потреб дітей із затримкою психічного розвитку, підтримує емоційне залучення та створює позитивну мотивацію до навчання. Системне застосування цих методів, способів, форм і прийомів роботи забезпечує ефективне засвоєння грамоти, сприяє розвитку мислення, уяви та самостійності дітей молодшого шкільного віку із ЗПР, формуючи стійкий інтерес до навчальної діяльності та підтримуючи успішність освітнього процесу.

6. Доведено ефективність методики формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти. Зокрема, на контрольному етапі експерименту високий рівень пізнавального інтересу до навчання грамоти зафіксовано у 50% учнів із ЗПР (на констатувальному етапі було у 20%), середній рівень пізнавального інтересу виявлено у 50% (було у 40%), а низький – у 10% (було у 40%). Порівняно з початковим етапом спостережень, рівень пізнавального інтересу значно зріс. При цьому учні із ЗПР, які демонструють високий рівень інтересу, більш активно долучаються до виконання завдань із вивчення букв, складання простих слів і речень, із задоволенням беруть участь у диференційованих та ігрових вправах. Вони також виявляють стійке бажання досліджувати нові навчальні матеріали, проявляють уважність та зацікавленість під час читання і письма, що створює у них позитивне налаштування на подальше навчання.

Перспективами подальшого дослідження можна визначити підготовку вчителів початкових класів до формування пізнавального інтересу в учнів молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку на уроках навчання грамоти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексєєв В. Як формувати пізнавальні інтереси в початковій школі. *Початкова освіта*. 2018. № 17. С. 39.
2. Андрєєва Н. Шляхи розвитку пізнавальних інтересів в початковій школі. *Початкова школа*. 2015. №4. С. 21-24.
3. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів : монографія. Київ : Віпол, 1998. 198 с.
4. Бібік Н. М., Вашуленко М. С., Мартиненко В. О. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2014. 346 с.
5. Боднар С. П. Організація пізнавальної діяльності учнів засобами ігрового навчання. *Початкова школа*. 2016. №2. С. 11-12.
6. Борецький А. Інтерес у пізнанні. *Початкова школа*. 2016. №9. С. 2-3.
7. Варзацька Л. Рідна мова й мовлення : розвивальне навчання в початкових класах : монографія. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2004. 312 с.
8. Вікова та педагогічна психологія / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ : Просвіта, 2001. 416 с.
9. Водолазка С. Формуємо пізнавальний досвід дитини. *Початкова школа*. 2017. № 4. С. 9-10.
10. Войтко В. В. Психолого-педагогічний супровід дітей з затримкою психічного розвитку : методичні рекомендації. Кропивницький : КОІППО ім. В. Сухомлинського, 2017. 48 с.
11. Воскресенська Н.О., Цєпова І.В. НУШ. Українська мова 1 клас. Навчання грамоти : методичні рекомендації до підручника Н. О. Воскресенської, І. В. Цєпової «Українська мова. Буквар. 1 клас. Харків : Ранок, 2018. 240 с.
12. Гаврилов О. В., Глоба О. П., Липа В. О. Прикладна корекційна психопедагогіка : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Друк-Сервіс, 2014. 591 с.
13. Гаврилюк М.В. Розвивати творчу самостійність і пізнавальний інтерес учнів. *Початкова школа*. 2014. №7. С. 30-36.
14. Гєвадзяк Н. Корекція пізнавальної діяльності дітей із ЗПР : заняття з

- елементами тренінгу. *Педагог. Шкільний світ*. 2010. №11. С. 3-14.
15. Головань Т. Пізнавальний інтерес як чинник підвищення ефективності процесу навчання. *Рідна школа*. 2014. № 6. С. 15-17.
16. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
17. Гословська І. Г., Скворцова С. О. Формування інтересу до навчання в молодших школярів. *Наука і освіта*. 2006. №6. С. 18-24.
18. Даніліна І. В. Уроки української мови та літературного читання. 1 клас. Харків : Вид. група «Основа», 2019. 111 с.
19. Державний стандарт початкової освіти : затверджено Постановою КМУ № 87 від 21.02.2018 року. URL : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/59891.
20. Дибіна О. В. Педагогічна діагностика компетентностей : для роботи з дітьми 5-7 років: посібник. Київ, 2018. 273 с.
21. Діти із затримкою психічного розвитку та їх навчання : навч. посіб. / Т. Д. Ілляшенко, Н. А. Бастун, Т. В. Сак та ін. Київ : ІЗМН, 2007. 128 с.
22. Довгодько Г. Задачі-жарти. *Розкажіть онуку*. 2020. № 9. С. 5-7.
23. Досяк І. М. Нестандартні уроки з використанням інноваційних технологій : 1-4 класи. Харків : Основа, 2017. 160 с.
24. Друзь Б. Г. Виховання пізнавального інтересу молодших школярів у процесі навчання. Київ : Освіта, 1998. 235 с.
25. Дубровський В. Л. Технологія організації і проведення дидактичної гри на уроках у початковій школі. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2018. № 2. С. 90-94.
26. Дьомін А. У. Розвиток пізнавальної діяльності учнів. Київ : Вища школа, 1998. 72 с.
27. Єрмолова В. М., Іванова Л. І., Дерев'янка В. В. Навчаємо граючись : метод. посіб. Київ: Література, 2012. 208 с.
28. Жолнович І. Організація пізнавальної діяльності школярів. *Початкова школа*. 2023. № 6. С. 88-91.
29. Зайцева Н. М. Створення ситуації успіху в освітньому процесі. *Початкова школа*. 2020. № 1. С. 45-47.

30. Захарійчук М. Д. Методика роботи за підручником «Українська мова. Буквар» (методичний посібник). Київ : Грамота, 2018. 204 с.
31. Ілляшенко Т. Затримка психічного розвитку у дітей : причини виникнення та корекція. *Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство* / ред. кол. Н. Софій та ін. Київ : Контекст, 2010. 336 с.
32. Інноваційні технології навчання учнів початкової школи : монографія / за ред. П. Гусака. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 276 с.
33. Карпенко Н.В. Діагностика психічного розвитку дитини в роботі педагога (вчителя, вихователя): посібник. Київ : Каравела, 2010. 248 с.
34. Кирик О. В. Методика впровадження інтерактивних форм роботи на уроках української мови в умовах Нової української школи. Херсон : ХДУ, 2020. 74 с.
35. Киричук О. І. Виховання в учнів інтересу до навчання : метод. посіб. Київ : Освіта, 1996. 224 с.
36. Кірик М., Данилова Л. Нова українська школа : організація діяльності учнів початкової школи закладів загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. Львів : Світ, 2019. 136 с.
37. Книга вчителя початкової школи : довідкові матеріали для організації роботи вчителя / упоряд. : Г. Ф. Древаль, А. М. Заїка. Харків : Торсінг плюс, 2006. 464 с.
38. Коберник Г. Стимулювання навчально-пізнавальної активності молодших школярів : навч.-метод. посіб. Дніпропетровськ : ДДУ, 1996. 140 с.
39. Коваленко С. С. Проблеми активізації навчання дітей. *Початкова школа*. 2004. № 6. С. 70-73.
40. Ковальчук Н. О. Навчання грамоти. 1 клас. Київ : Основа, 2015. 104 с.
41. Кодлюк Я. П. Дидактичні аспекти формування допитливості. *Початкова школа*. 2003. №1. С. 12-14.
42. Компанець Н.М., Коваль-Бардаш Л.В. Включення дітей з особливими потребами у соціальне середовище: особливості формування комунікації та подолання поведінкових розладів: навч.-метод. посіб. Київ : Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка, 2020. 144 с.

43. Компетентнісний підхід у формуванні навчальної діяльності молодших школярів : навч. посіб. / Т. Я. Довга, О. О. Нікітіна та ін. Кіровоград : Ексклюзив-Систем, 2014. 104 с.
44. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник / за ред. В. Синьова. Київ : НПУ, 2009. Ч. 2 : Навчання і виховання дітей. 224 с.
45. Корекційно-розвивальні технології навчання дітей з комплексними порушеннями розвитку : навч.-метод. посіб. / О.В. Чеботарьова, Г.О. Блеч, І.В. Гладченко та ін. Київ: ІСПП, 2020. 147 с.
46. Крапівіна О. Використовуємо наочність правильно. *Початкова школа*. 2014. №5. С. 11-12.
47. Кузьменко В. Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років : монографія. Київ : НПУ ім. М. Драгоманова, 2011. 354 с.
48. Куріпта В.І. Нестандартні уроки навчання грамоти. 1 клас. Харків : Основа, 2017. 160 с.
49. Лазаревський В. Я. Засоби активізації навчання учнів початкової школи. *Початкова школа*. 2023. №10. С. 77-78.
50. Лозова В. І. Поняття «інтерес» як категорія педагогіки. *Рідна школа*. 2012. № 2. С 17-22.
51. Луценко І. Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими потребами. *Педагог. Шкільний світ*. 2015. №40. С. 19-27.
52. Майборода В., Друзь З. Виховання пізнавальних інтересів молодших школярів. *Початкова школа*. 2003. №4. С. 7-10.
53. Майданюк Л.В., Мельник С.Л. Впровадження компетентнісного підходу шляхом міжпредметної інтеграції в початковій школі : метод. посіб. Вінниця : ММК, 2017. 121 с.
54. Мартинчук О. В. Основи корекційної педагогіки: навч.-метод. посіб. Київ: Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 288 с.
55. Методика навчання української мови в початковій школі: навч. посіб. / за ред. М. С. Вашуленко. Київ : Літера, 2011. 367 с.

- 56.Миронова С. П., Гаврилов О. В., Матвеева М. П. Основи корекційної педагогіки: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: КПНУ ім. Івана Огієнка, 2010. 264 с.
- 57.Нагорна О. Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами : навч.-метод. посіб. Рівне, 2016. 141 с.
- 58.Накладова М. В. Розвиток креативного мислення учнів початкових класів через використання ігрових завдань та інтерактивних технологій : методичний посібник. Полонне, 2013. 92 с.
- 59.Ніколенко Л. Т. Розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів. *Початкова школа*. 2011. № 3. С. 2-9.
- 60.Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za red. H. M. Bibik. Kyiv : Litera LTD, 2018. 160 с.
- 61.Організаційні форми навчання у початковій школі : посібник / за ред. Бібік Н.М. Київ : Сам, 2017. 304 с.
- 62.Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : навч.-метод. посіб. / Г. С. Тарасенко, Н. В. Гавриш, Н.В. Кудикіна, Н. В. Лисенко, Л. О. Калмикова. Київ : Слово, 2018. 317с.
- 63.Остапенко О. Виховання у школярів інтересу до навчання. *Рідна школа*. 2011. №4. С. 10-11.
- 64.Прохоренко Л.І., Баб'як О.О., Недозим І.В. Бар'єри в навчанні та участі дітей із когнітивними порушеннями : особливості розвитку дітей із ЗПР, РАС, ГРДУ: методичний вісник. Чернівці: Букрек, 2018. 32 с.
- 65.Процюк А. Г. Розвиток пізнавальної активності. *Початкова школа*. 2021. № 9. С. 23-24.
- 66.Психологія дитинства / за ред. С. Максименка. Київ : Психологія, 2010. 368 с.
- 67.Психолого-педагогічний супровід дітей з порушеннями опорно-рухового апарату та затримкою психічного розвитку / за ред. Л.С. Вавіної. Київ : АТОПОЛ, 2011. 180 с.
- 68.Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти. Київ : Грамота, 2012. 504 с.
- 69.Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія : навч. посіб. Київ :

Академвидав, 2005. 360 с.

70. Сак Т.В. Психолого-педагогічні основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку у школі інтенсивної педагогічної корекції. Київ : Актуальна освіта, 2005. 246 с.
71. Синьов В. М., Матвєєва М. П., Хохліна О. П. Психологія розумово відсталої дитини : підручник. Київ : Знання, 2008. 350 с.
72. Спеціальна педагогіка: навч. посіб. / О.В. Мартинчук, І.М. Маруненко, К.В. Луцько та ін. Київ : Ун-т імені Бориса Грінченка, 2017. 364 с.
73. Стребна О.В., Сошенко А.О. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи. Харків, 2015. 173 с.
74. Сухарева Л.С. Сучасний урок у початковій школі. Нестандартні уроки у 1–4 класах. Харків : Основа, 2005. 192 с.
75. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибрані твори* : у 5-ти т. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 1. С. 53-206.
76. Тарасюк С. О. Формування соціально-комунікативної активності дітей із затримкою психічного розвитку в процесі корекційного навчання : дис. ... канд. психол. наук. Київ, 2019. 264 с.
77. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. Київ : Світоч, 2020. 336 с.
78. Тристапшон Т. Г. Дидактичні та сюжетно-рольові ігри. 5-6 роки життя. Харків: Основа, 2007. 128 с.
79. Ужченко І. Ю. Психологія дітей із затримкою психічного розвитку : навч.-метод. посіб. Луганськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2011. 125 с.
80. Фіцула М. М. Педагогіка. Київ : Академія, 2002. 528 с.
81. Щодо упровадження ігрових та діяльнісних методів навчання в освітній процес перших класів закладів загальної середньої освіти : Наказ МОНУ №223 від 05.03.2018 р. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MUS29627>.
82. Ященко Л.Д. Як зробити навчання цікавим? *Початкова освіта*. 2012. №11. С. 3.

ДОДАТКИ

Додаток А

Діагностичний інструментарій для вивчення стану сформованості пізнавального інтересу (опитувальник для учнів 1 класу із ЗПР)

1. Чи подобається тобі вчитися читати та писати?

Так, дуже подобається!

Іноді, залежить від завдання.

Ні, не дуже люблю.

2. Що тобі більше подобається робити на уроках грамоти: читати, писати або малювати?

Читати.

Писати.

Малювати.

3. Яка діяльність на уроках грамоти тобі найбільше цікава?

Вивчення букв і складів.

Читання коротких текстів.

Складання простих речень.

4. Чи було тобі важко вчитися читати та писати нові слова?

Так, було важко.

Іноді, але потім стає легше.

Ні, мені це легко.

5. Які завдання на уроках грамоти ти вважаєш найбільш цікавими?

Ігри зі словами і буквами.

Логічні завдання на складання слів.

Практичні вправи: читання текстів, складання речень.

6. Ти вважаєш, що вміння читати і писати важливе для життя? Чому?

Так, без цього важко спілкуватися і вчитися.

Іноді важливо, коли потрібно щось написати або прочитати.

Ні, не бачу великого значення.

7. Коли ти робиш помилки під час письма чи читання, ти відчуваєш себе розчарованим?

Так, я розчарований.

Іноді, але я пробую ще раз.

Ні, я просто виправляю помилку і продовжую.

8. Як можна зробити уроки грамоти більш цікавими?

Через ігри та завдання з буквами та словами.

Додаючи малюнки, схеми і кольорові матеріали.

Мені і так цікаво.

9. Чи любиш ти грати в ігри, пов'язані зі словами та буквами? Які саме?

Так, люблю інтерактивні ігри або настільні ігри зі словами.

Так, люблю завдання на складання слів і речень.

Ні, не люблю гри з буквами.

Дякую за участь в опитуванні!

**Анкета для вчителів для вивчення стану сформованості
пізнавального інтересу учнів із ЗПР на уроках навчання грамоти**

1. Як ви оцінюєте загальний інтерес учнів молодшого шкільного віку із ЗПР до навчання грамоти?

Високий
Середній
Низький

2. Які аспекти навчання грамоти викликають найбільший інтерес у ваших учнів?

Вивчення букв і складів
Читання текстів
Складання простих речень

3. Чи помічаєте ви, що деякі учні зацікавлені у певних видах завдань більше за інших?

Так, деякі діти люблять логічні завдання (складання слів).
Так, деякі діти більше люблять писати або читати.
Ні, інтерес дітей до завдань майже однаковий.

4. Як ви підтримуєте інтерес учнів до навчання грамоти?

Використовую ігри та вправи на уроці.
Пропоную практичні завдання з буквами та словами.
Створюю командні завдання та змагання.

5. Чи виявляють учні інтерес до практичних завдань на уроках грамоти?

Так, вони охоче виконують вправи на складання слів і речень.
Іноді, якщо завдання цікаве і зрозуміле.
Ні, часто відмовляються від практичних завдань.

6. Як учні реагують на труднощі під час навчання грамоти?

Вони не здаються і намагаються впоратися з завданням.
Відчувають розчарування, але можуть попросити допомогу.
Часто здаються і відмовляються від подальшої роботи.

7. Які методи допомагають зацікавити учнів із ЗПР на уроках грамоти?

Використання наочних матеріалів, малюнків, схем.
Ігри та практичні завдання з буквами і словами.
Поступове ускладнення завдань з поясненням кожного кроку.

8. Чи помічаєте ви особливі труднощі учнів із ЗПР у навчанні грамоти?

Так, їм важко засвоїти абстрактні поняття букв і слів.
Іноді, але з підтримкою вони можуть опанувати матеріал.
Ні, значних труднощів не спостерігається.

9. Як ви оцінюєте прогрес учнів у навчанні грамоти?

Дуже позитивно, вони добре освоюють матеріал.

Є прогрес, але потребують додаткової практики.

Прогрес повільний, є труднощі з опануванням деяких тем.

Дякуємо за участь в опитуванні!

**Анкета для батьків для оцінки пізнавального інтересу
дитини із ЗПР в контексті навчання грамоти**

1. Як ви оцінюєте інтерес вашої дитини до навчання грамоти?
Високий, дитина завжди зацікавлена.
Середній, іноді проявляє інтерес.
Низький, дитина не проявляє інтересу.

2. Які аспекти навчання грамоти найбільше зацікавлюють вашу дитину?
Вивчення букв і складів
Читання текстів
Складання речень

3. Чи помічаєте ви особливий інтерес вашої дитини до певних завдань?
Так, дитина любить логічні завдання (складання слів).
Так, більше любить писати чи читати.
Ні, інтерес приблизно однаковий.

4. Як часто ваша дитина займається грамотою вдома?
Кожен день
2–3 рази на тиждень
Рідко, лише за завданням

5. Як ваша дитина реагує на труднощі під час виконання завдань з грамоти?
Намагається розібратися і не здається
Запитує допомогу, але іноді здається
Часто відмовляється від завдання

6. Як ви допомагаєте дитині долати труднощі у навчанні грамоти?
Пояснюю детально кожен крок завдання
Допомагаю практичними прикладами або іграми
Використовую книжки, наочні матеріали

7. Чи зацікавлена ваша дитина у практичних завданнях на уроках грамоти?

Так, дуже цікаво виконувати вправи з буквами і словами
Іноді, якщо завдання цікаве
Ні, їй важко зосередитися

8. Як ви оцінюєте рівень успіхів вашої дитини у навчанні грамоти?
Вона добре розуміє матеріал і виконує завдання
Має певні труднощі, але покращує навички
Має значні труднощі і потребує допомоги

9. Чи вважаєте ви, що ігрові завдання допомагають вашій дитині краще навчатися?

Так, допомагають краще засвоювати матеріал

Іноді допомагають, але не завжди

Ні, не впливають суттєво

10. Які методи навчання грамоти, на вашу думку, є найбільш ефективними для вашої дитини?

Ігрові методи та практичні завдання

Традиційні методи з використанням книжок і наочних матеріалів

Комбінація методів за потреби

11. Чи потребує ваша дитина додаткової допомоги або спеціальних методів навчання для кращого освоєння грамоти?

Так, потрібна додаткова підтримка

Іноді, але в основному справляється

Ні, освоює матеріал на рівні з іншими

12. Як часто ви допомагаєте дитині вдома?

Кожен день або майже щодня

Іноді, якщо є завдання чи труднощі

Рідко, дитина справляється сама

Дякуємо за участь в опитуванні!